

Revista Literară

PUBlicaTIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

EMILIAN GALAICU-PĂUN: „MOT-Ă-MORT (PAUL CELAN, 105 ANI DE LA NAȘTERE, 55 DE ANI DE LA MOARTE)”

„Altfel spus, dacă Dumnezeuul evreilor a făcut lumea în șapte zile, iar evreul Wittgenstein a definit-o în 7 propoziții, lui – Paul sau Pesah: despre care din ei s-a spus: «Acestuia/ circumcide-i cuvântul»? – nu-i rămâne decât s-o piardă de tot, de șapte ori în gura oricui are să-i rostească, pătrunzându-le rostul sau în neștire, cuvintele. Nu Esperanto va face lumea să se-nțeleagă, abia dacă Decrepito ar putea s-o exprime; în ultimă instanță, poezia vorbește *Mortido*.” (P. 8)

EUGEN LUNGU, ÎN DIALOG CU LUCIA ȚURCANU DESPRE EDIȚIILE EMINESCIENE:

„Cei din regat au cam ironizat această pioșenie a noastră față de clasic, e destul să revedem în acest sens cartea lui Lucian Boia /.../. Explicația e simplă – fiindcă, dacă apelăm la o metaforă biblic-primară, Eminescu a fost pentru noi decenii în șir «fructul cultural» oprit sau dozat cu recalcitrantă dogmatică. Pe când dincolo, acest cult, servit până la idolatrizare, devenea cum-va supralicitat. Astăzi aceste fluide s-au egalat în cele două vase comunicante literar, ceea ce înseamnă că s-a ajuns la o normalitate firească în receptarea poetului.” (P. 14)

AVANPREMIERĂ

Fragment din volumul *Notre-Dame-de-la-Merci* de Quentin Mouron, în curs de apariție la Editura Arc. Traducere din franceză de Florica Ciodaru-Courriol. (P. 24)

UȘI ÎN ASFINȚIT

Foto de N. RĂILEANU

NICHITA DANILOV: „ÎNTÂLNIREA CU GRIGORE VIERU”

„După revoluție și podurile de flori ridicate pe malul Prutului, când poeții basarabeni, în frunte cu Grigore Vieru, Leonida Lari, Nicolae Dabija, în frunte cu Dumitru Matcovschi, Gheorghe Vodă, urmați îndeaproape de Arcadie Suceveanu, de Nicolae Popa, de Teo Chiriac, de

Vasile Romanciuc, de Eugen Cioclea, de Leo Butnaru, de Emilian Galaicu-Păun și mulți alți poeți din diverse generații, au descins pe meleagurile bucureștene, elita noastră culturală s-a închis în turnul ei de fildeș și, în loc să-i întâmpine cu brațele deschise,

i-a tratat ca pe niște retardați. Și dacă generația lui Arcadie Suceveanu și Emilian Galaicu-Păun, după multă trudă și multe peregrinări, și-a mai găsit un loc în literatura noastră, generația lui Vieru a fost împinsă spre Păunescu și Vadim.”

„AVEM O CAMERĂ GOALĂ”

„Nimeni nu va ști cine-i în groapa ta,
sub crucea ta,
nu mai ești legat de locul acela,
și pentru că în casa cu pereți/
proaspăt văruiți
avem o cameră goală
în care de mult nu s-au auzit pași/
sau foșnete,
te putem primi.”

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

CRONICI DE CARTE – P. 6, 16, 17, 20, 23

DE EUGEN LUNGU, VIORICA-ELA CARAMAN, DUMITRU ANDRECA, NICOLAE ENCIU, VALERIU VALEAVSCHII ȘI OXANA GHERMAN

PERIPATETIKOS – P. 10

ARCADIE SUCEVEANU: „PREȘEDINTELE PODULUI MIRABEAU” (III)

EMINESCOLOGIE – P. 14

DIALOG ÎNTRE LUCIA ȚURCANU ȘI EUGEN LUNGU DESPRE EDIȚIILE EMINESCIENE DIN R.S.S.M.

POEME – P. 18, 19

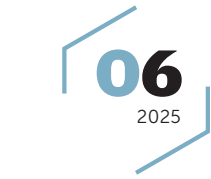
DE FERENCZ-NAGY ZOLTÁN, PREMIANTUL „REVISTEI LITERARE”, ȘI PATRU TEXTE INEDITE DE FULGENCIO MARTÍNEZ, POET SPANIOL

POEZIE

de IRINA NECHIT

< 12

CUPRINS

EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ANUL XI | NUMĂRUL 6 (89) | NOIEMBRIE-DECEMBRIE | 2025

EMINESCOLOGIE

LUCIA ȚURCANU ÎN DIALOG CU EUGEN LUNGU

14 „EMINESCU A FOST PENTRU NOI DECENII ÎN ȘIR «FRUCTUL CULTURAL» OPRIT SAU DOZAT CU RECALCITRANȚĂ DOGMATICĂ...”

EDITORIAL

de ADRIAN CIUBOTARU

03 „CÂTE UNIUNI AM AVUT (AVEM, VOM AVEA)?”

FIRUL CU PLUMB

de MONI STĂNILĂ

21 „POVESTE CU TATA”

04 VREMURI & VREMELNICII
„GRIMASE ALE DEMENTEI” (VI)
DE TEO CHIRIAC

05 UȘI ÎN ASFINȚIT
„ÎNTÂLNIREA CU GRIGORE VIERU”
DE NICHITA DANILOV

06 IN SFUMATO
„DOUĂ ROMANE DE VAL BUTNARU” (II)
DE EUGEN LUNGU

08 TODESFUGE
„MOT-À-MORT (PAUL CELAN, 105 ANI DE LA NAȘTERE, 55 DE ANI DE LA MOARTE)”
DE EM. GALAICU-PĂUN

AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ

24 FRAGMENT DIN VOLUMUL „NOTRE-DAME-DE-LA-MERCI” DE QUENTIN MOURON, ÎN CURS DE APARIȚIE LA EDITURA ARC. TRADUCERE DIN FRANCEZĂ DE FLORICA CIOARU-COURRIOL

10 PERIPATETIKOS
„PREȘEDINTELE PODULUI MIRABEAU” (III)
DE ARCADIE SUCEVEANU

16 FAȚĂ | VERSO
„LITERATURA «BINELUI» – O SCRITURĂ ANTITRUISM”
DE VIORICA-ELA CARAMAN

17 SEMN DE CARTE
„SÂNGERARE CONTROLATĂ”
DE DUMITRU ANDRECA

18 POEME
„ÎN VOI A RENĂSCUT BUCURIA VIEȚII!”
DE FERENCZ-NAGY ZOLTÁN

19 PATRU TEXTE INEDITE
DE FULGENCIO MARTÍNEZ

20 CARTEA DE ISTORIE
„BISERICA ȘI STATUL ÎN ANII REGIMULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA”
DE NICOLAE ENCIU

22 PLURALIA TANTUM
„JURNAL ÎN MARGINILE ISTORIEI LITERARE” (LXIV)
DE LEO BUTNARU

23 CITIRI ȘI RECITIRI
VALERIU VALEAVSCHI:
„«CRASH-TEST PENTRU SUFLET»: RADIOGRAFIA UNEI PRĂBUȘIRI METAFIZICE”

OXANA GHERMAN:
„PAUL GOMSA, ROMANUL «DIN CALIDOR». SATISFAȚIA RELECTURII”

Revista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ ȘI DIALOG CULTURAL

Fondator: Uniunea Scriitorilor din R. Moldova
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunc: Adrian Ciubotaru
Redactori asociați: Eugen Lungu, Leo Butnaru, Arcadie Suceveanu, Mircea V. Ciobanu, Lucia Țurcanu

Colegiul de redacție: Val Butnaru (Chișinău), Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București), Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași), Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinski (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Instituția Privată Publicația Periodică
„Revista literară” a fost înregistrată la Ministerul Justiției al Republicii Moldova la 3 martie 2015.
ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 700 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

Acest număr a fost editat cu sprijinul financiar al Ministerului Culturii al Republicii Moldova. Publicația „Revista literară” apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România.

Pagina „R.L.”: www.uniuneascriitorilor.md/arhiva-revista. Publicația se distribuie gratuit la sediul USRM.

Textele și imaginile inserate în paginile publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus. Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word. Pages sau orice alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

Textele publicate în „Revista literară” nu reprezintă poziția oficială a USRM. Responsabilitatea pentru conținutul articolelor le revine în exclusivitate autorilor.

EDITORIAL

de ADRIAN CIUBOTARU

HANNAH ARENDT DESPRE OMUL PRIVIT CA ANIMAL SOCIAL

„Apariția societății – ascensiunea adminis-trării domestice, a activităților, a probleme-lor și a mecanismelor de organizare care îi sunt proprii –, ieșind din penumbra spațiu-lui domestic la lumina sferei publice, nu a șters doar vechea linie de despărțire dintre privat și politic, ci a și schimbat, făcându-le aproape de nerecunoscut, sensul celor doi termeni și semnificația lor pentru viața individului și a cetățeanului. Nu e vorba numai de faptul că noi nu am fi de acord cu grecii, pentru care o viață petrecută în sfera «a ceea ce îi aparține individului în mod propriu» («idion»), în afara lumii constitui-te de ceea ce e comun, este «idioată» prin definiție, sau cu romanii, cărora privatul nu le oferea altceva decât un refugiu temporar împotriva treburilor legate de «res publica»; astăzi noi numim privată o sferă de intimi-tate ale cărei începuturi le-am putea des-coperi în Antichitatea romană târzie, deși cu greu s-ar putea găsi vreo urmă a lor în vreuna din perioadele Antichității grecești, dar ale cărei diversitate și varietate unice i-au fost cu siguranță necunoscute oricărei perioade anterioare epocii moderne. Nu este numai o chestiune de schimbare de accent. Pentru sensibilitatea antică, trăsătura privativă a privatului, indicată de cuvântul însuși, era cât se poate de importantă; ea semnifica literalmente o stare de privare de ceva, ba chiar privarea de cele mai înalte și mai umane facultăți ale omului. Omul care nu trăia decât o viață privată, căruia, la fel ca sclavului, nu i se îngăduia să pătrundă în domeniul public sau care, aidoma barbarului, alesese să nu întemeieze un asemenea domeniu, nu era pe deplin uman. Când folosim cuvân-tul «privat», noi nu ne mai gândim în pri-mul rând la o stare de privare, iar asta vine în parte de la enorma îmbogățire a sferei private datorată individualismului modern. Totuși, încă și mai important pare faptul că privatul modern se opune domeniului so-cial – necunoscut anticilor, care considerau conținutul lui drept o chestiune privată – cel puțin la fel de categoric pe cât i se opu-ne și domeniului politic propriu-zis. Faptul istoric hotărâtor este că privatul modern, în funcția lui cea mai importantă, cea de a adăposti intimitatea, nu a fost descoperit ca opus sferei politice, ci ca opus sferei sociale, de care este, prin urmare, mai strâns și mai autentic legat. /.../ Egalitatea modernă, bazată pe conformismul inherent societății și posibilă doar întrucât conduita a înlocuit acțiunea ca mod primordial al relației umane, se deosebește în toate privințele de egalitatea din Antichitate și, în particular, de cea din orașele-stat grecești. A aparține numărului restrâns al celor «egali» însemna a avea posibilitatea de a trăi în mijlocul propriilor semeni; însă domeniul public, polisul, era pătruns el însuși de un feroce spirit agonal, fiecare fiind obligat neîncetat să se distingă de toți ceilalți, să dovedească prin fapte sau prin realizări unice că este cel mai bun dintre toți. Altfel spus, dome-niul public era rezervat individualității; era singurul loc unde oamenii puteau arăta cine sunt cu adevărat și ce îi face de neînlocuit.”

(Hannah Arendt, „Condiția umană”, Cluj, Casa Cărții de Știință, 2007. Traducere de Claudiu Vereș și Gabriel Chindea)

CÂTE UNIUNI AM AVUT (AVEM, VOM AVEA)?

A m marcat recent o aniversare impor-tantă: 105 ani de la fondarea Societă-ții Scriitorilor Români din Basarabia. Evenimentul s-a desfășurat în Casa Scriitorilor și a fost sprijinit, în varii forme, de instituții importante (între care, ICR „Mihai Eminescu”; Uniunea Scriitorilor din România, reprezentată de președintele Varujan Vosganian ș.a.), inclu-siv de Direcția Generală Cultură și Patrimoniu Cultural a Consiliului Municipal Chișinău.

Gesturi de acest fel sunt, în general, indis-pensabile pentru păstrarea memoriei culturale, dar și pentru menținerea sau consolidarea continuității care există între trecut și prezent. În general, da; în acest caz particular însă, aș avea unele rezerve: continuitatea pe care vrea să o sublinieze și să o sărbătorească breasla noastră de azi cu Societatea înființată la 24 octombrie 1920 este una mai curând simbo-lică, în niciun caz, instituțională. Căci ceea ce a fost creat la Chișinău la scurt timp după Unire de un grup de scriitori locali (în frunte cu istoricul Șt. Ciobanu), animați de spiritul tutelar al regățeanului Mihail Sadoveanu, nu are nici în clin, nici în mănecă cu actuala Uni-une a Scriitorilor din RM. Spre deosebire de USSR de la București, care este urmașa directă a Societății Scriitorilor Români (înființată la 2 septembrie 1909 și transformată, fie și abuziv, în Societatea și, mai apoi, în Uniunea Scriito-rilor din RPR, în anul 1949), US de la Chișinău nu este nici măcar mlădița firavă sau sămânța luată de vânt a primei organizații scriitoricești din Basarabia, ci continuatoarea de jure și de facto a Uniunii Scriitorilor din RASSM, însăilată din te miri ce prin 1927 și repeticită ca US a RSSM în fatidicul an patruzeci.

Pe de altă parte, un observator distant al fenomenului istorico-literar local și-ar putea pune și un alt fel de întrebare: de ce USSR, eliberată de sub tutela Uniunii Scriitorilor din URSS, și-a revendicat anume această descen-dență și nu s-a declarat, de pildă, urmașa So-cietății Scriitorilor și Publiciștilor din Basarabia, fondată, de fapt, în 1939 și, de drept, în 1940? Apoi, legendara organizație din 1920 nici măcar nu-și asuma o reprezentare regională, căci se numea, prudent, Societatea Scriitorilor din Chișinău. Pe când cea care își ținea prima (și ultima) Adunare Generală la 24 martie 1940, în Sala Eparhială, emitea programatic exact această pretenție: să întărească solidaritatea între membri (tinerii scriitori au cam fost ex-cluși din acea inițiativă a unor „bătrâni”, în mare, anonimi, cu excepția lui Pan Halippa, Elena Alistar, Gheorghe Bezviconi, Vladimir Cavarnali), să promoveze scrisul și cultura în întreaga provincie și să creeze până și o casă de edituri comună.

Firește, căutarea unor urme de istorie cât mai adânc îngropate în straturile geologice ale timpului e caracteristică tuturor întreprinderilor umane, noblețea, după cum se crede, fiind dată

în primul rând de vechime. Ca să ne convingem, e destul să aruncăm o privire pe niște produse mult mai populare decât cărțile, de exemplu, pe unele sticle de vin moldovenesc ale căror etichete le maturează în butoaie descoperite mai că nu în hrubele... neoliticului.

Breasla literaților a căutat mereu diverse formulări mai mult sau mai puțin subtile pentru a estompa sentimentul de fals în declarații: fie s-a „revendicat” de la Societatea din 1920, fie că aceasta „a precedat-o”, iar US, bineînțeles, a „urmat-o” atunci când a redevenit posibil etc., etc. Dar adevărul, ca de obicei, e mult mai prozaic, iar în cazul USRM-ului, e și destul de stânjenitor (apropo, observ că și subsemnatul calcă strâmb în balta toponimică, întrucât sindicatul nostru se numește în continuare „Uniunea Scriitorilor din Moldova”, și nu „din Republica Moldova”, cum ar fi fost cazul). Și acest adevăr este că, la începutul anilor 1990, când ne-am dorit (ziceam noi) ruptura de URSS, trebuia să desființăm acea Uniune moștenitoare a tradițiilor literar-artistice formulate de orga-nizația scriitoricească „Răsăritul” de la Balta și să înființăm alta, pe care s-o considerăm drept „seria nouă” a tuturor societăților și adunărilor de literați basarabeni originare din interbelic. (Și mai bine ar fi fost dacă le propuneam „dez-lipiților” alipirea voluntară și individuală la USSR, dar asta e deja o altă discuție.)

„Pozdno pit’ Borjomi”, cum se spune însă în limba din mundirul căreia s-au desprins cam toți nasturii culturii noastre literare din anii de „glorie” ai Uniunii Scriitorilor resesemiști, căci avem ce avem și nu ne rămâne decât să visăm la continuități și tradiții altfel inexistente. „Și ce-i rău cu asta?” ar putea întreba același observator extra muros. Să ne reunim măcar în spirit cu înaintașii noștri, dacă tot nu găsim în arhive o ștampilă comună! Aș vota cu toate membrele pentru așa ceva, dar problema e că ereditatea Uniunii noastre scriitoricești nu este doar sub aspect juridic sovietică, ci și sub aspect, ca să zic așa, fiziologic, funcțional. În peste trei decenii de supraviețuire autonomă (nici vorbă de viață instituțională armonioasă și sănătoasă), în conformația anatomică a cre-ierului scriitoricesc s-au schimbat prea puține lucruri. Iar recenta Adunare Generală a USRM a demonstrat încă o dată aceasta.

Am aflat, bunăoară, că peste o treime din membrii organizației noastre obștești o per-cep în continuare ca pe un sindicat socialist, al cărui obiectiv este, cum bine remarca la întrunire colegul Nicolae Leahu, „să creeze un fel de egalitarism, inexistent în natură: să-i publice pe toți, în țară și peste hotare; să selecteze texte pentru ecranizări și să le promoveze; să-i antologheze, iarăși pe toți, la milimetru etc.” Pun pariu că și o bună parte din cei care au votat pentru un alt fel de program regretă în continuare stoparea finanțării din bugetul statului, faptul că Uniunea nu mai

are capacitatea de a întreține o editură și de a-și promova membrii și creațiile acestora prin diverse activități (turnee, întâlniri cu cititorii, festivaluri, conferințe, colocvii, cenacluri, ba-luri, la urma urmei, ș.a.m.d.). O altă parte, la fel de consistentă, boicotează fățiș organizația pe motiv că ar fi vetustă ca formulă și prost administrată tocmai pentru că nu e capabilă să schimbe formula în cauză. Că formula e vetustă, nu mă îndoiesc, dar că schimbarea e mai ușor de solicitat decât de realizat în condițiile în care majoritatea nu se arată în stare să se solidarizeze în chestiuni mult mai simple este, iarăși, o certitudine. Apoi, mai bănuiesc că rejectarea instituției este, de fapt, un mod de a camufla animozitățile personale, dar și interese de altă natură decât cele culturale sau literare în veșmântul elegant al „dezbatelor de principiu”.

Ne place sau nu ne place, noi, literații, avem cu toții nevoie de o formă de organizare. E la fel de drept că aceasta nu mai poate miza pe abilitățile manageriale a doi-trei oameni care adună bruma de fonduri din chirii, țigănind sprijinul pentru proiecte (atâtea câte sunt) din ceea ce se scutură de pe mușamaua bugetelor naționale (foarte rar: locale) pentru cultură. Bugete repartizate, la rândul lor, după criterii dureros de cunoscute, a căror existență însăși este repudiată mai ales de cei care profită, sporadic sau sistematic, de ele. Dar e și mai drept că până și cei mai aprigi critici ai Uniunii actuale, ca și cei mai bravi și stoici susținători ai acesteia, nu vor să se implice cu adevărat în reformarea organizației. Unii așteaptă ca USRM să-și afle, în chip natural, obștescul sfârșit, căci nimic nu justifică mai bine indiferența sau boi-cotul decât eșecul celor pe care nu vrei să-i ajuți, deși ai putea. Alții cred că totul se poate schimba în chip miraculos: ori o nouă condu-cere a Uniunii, care va pune bani în plicurile cu felicitări, ori o nouă guvernare a țării, care va trece breasla pe lista de investiții prioritare ale statului.

Am salutat întotdeauna celebrarea unor eve-nimente, personalități sau așezăminte culturale care ne-au salvat de la uitare, de la anonimat, care ne-au ajutat să ne păstrăm limba și obiceiurile, identitatea. Dar regret nespus că forțăm cu o cerbicie demnă de cauze mai bune o ereditate nobilă, menită să ascundă mutațiile, viciile și patologiiile pe care, cu o încăpățânare egală, nici măcar nu încercăm să ni le vindecăm. O organizație cu adevărat sănătoasă a breslei ar fi debordat, cu ocazia aniversării pomenite mai sus, de scriitori care s-ar fi făcut luntre și punte ca să obțină, împreună, fondurile necesare pentru a comemora Societatea de la 1920 drept ceea ce a fost: o primă încercare de a instaura normalitatea culturală în Basarabia dezrobită – un început al emancipării, între-rupte în 1940, și nu strămoș al unei filogeneze literare dubioase, cu Canna ei, cu tot.

VREMURI & VREMELNICII

GRIMASE ALE DEMENTEI (VI)

de TEO CHIRIAC

XXV

Știu că lumii îi este indiferent ce cred (și scriu) despre ea și absolut indiferent ce cred (și scriu) despre mine. Când scriu „lume”, am în vedere societatea modernă, ca sinteză a societăților anterioare, respectiv a ființei umane, care, pe parcursul evoluției sale, și-a schimbat blana groasă a sălbăticiiei pe haina subțire a culturii. (Haină care, de la un timp încoace, nu prea se rupe în coate pe băncile școlii!)

Despre această lume și „bravii” ei conducători am scris în termeni favorabili, uneori, dar și extrem de virulenți, alteori (doar în secolului trecut, ea a ratat două tentative de sinucidere; o va rata oare și pe a treia?), iar despre mine și viața mea personală am scris mai puțin, dacă nu chiar deloc. Atunci când scriam despre lume, o priveam cu atenție prin prisma unor principii simple și, totodată, complexe, cu caracter antinomic, precum: binele și răul, frumosul și urâtul, bunul și (ne)bunul, logicul și illogicul, divinul și profanul etc.

Scriind, bunăoară, că lumea (societatea, urbea, suburbia, cartierul, mahalaua) este bună sau (ne)bună, am adus dovezi concludente, bazate pe memoria etică, pe experiența de martor ocular și pe nivelul calitativ al conștiinței mele. Realitatea exterioară am trecut-o, așadar, prin filtrul conștiinței, care determină dacă ceea ce se întâmplă în lume e o catastrofă psihică sau o experiență utilă, un pericol de moarte sau o oportunitate de o viață, un început de cale sau sfârșitul ei ineluctabil.

Se instalează însă mereu o stare de vag și opacitate când e vorba de ceea ce cunosc alții (iar uneori și eu însumi) despre mine. Altfel spus, cum funcționează materialul filtrant în sens invers, când lumea din exterior vrea să afle ceva despre viața mea interioară. De pildă, m-am întrebat vreodată, la modul serios, ce tip de om sunt eu? Adică, sunt eu un om bun sau un om rău? Sunt o persoană integră sau o bestie ordinară? Și dacă m-am întrebat, iată, în rândurile de mai sus, care e răspunsul meu, dat cu maximă sinceritate?

XXVI

Recunosc faptul că uneori, când răbufnea răul din mine, provocându-mi violența fizică și verbală, simțeam cum îmi cresc coarne, colți și copite. Atunci, trezită brusc, bestia interioară urla și zbie-ra, și răgea, gata să spulbere totul în jur. (Sper că virtualul meu cititor n-a trecut prin asemenea situații absolut oribile!) Alteori, copleșit de afecțiune față de semenii

și umila-mi persoană, aveam sentimentul că sunt puternic și virtuos ca legendarul Atlas, cel condamnat să care în spate bolta cerească. Altfel spus, în loc de agresivitate, adesea am arătat înțelegere, compasiune și tandrețe, indiferent dacă aveam în față un om, un animal sau o floare.

Cred că omul (sau, cum să-i spun, insul, individul, persoana?) lăuntric reprezintă o combinație monstruoasă între omul peșterii al lui Platon, animalul social al lui Aristotel, omul perfectibil al lui Plotin, omul lui Kant, care poate deveni Om numai prin educație, și atâția alții, combinație care, în ultimul secol și jumătate, a condus la dedublarea omului meu în „idiotul” lui Dostoievski și „nebunul” lui Nietzsche. Astfel încât, cele două părți componente nu se mai iubesc, nu se mai respectă, nu mai contează una pe cealaltă, dimpotrivă, se ceartă, se disprețuiesc, se diabolizează reciproc. De parcă n-ar mai exista școli, scări valorice și modele formative, pentru a ieși de sub tirania nebuniei, ipocriziei și falsei credințe.

Uneori, omul lumii lăuntrice, ajuns în culmea disperării, strigă din suflet asemeni unui mare apostol, în una din scrisorile sale: „Eu știu că nimic bun nu locuiește în mine, adică în firea mea, întrucât vreau să fac ceea ce este bine, dar nu pot! Căci nu fac binele pe care-l vreau, ci răul pe care nu vreau să-l fac! [...] Ce om nenorocit sunt! Cine mă va elibera din acest trup de moarte?”

Alteori, ca să-l readuc în fire, îl invit pe omul meu lăuntric să-l asculte pe omul lui Liszt interpretând la pian *Studiile transcendente*.

XXVII

Homo confusus din mine încearcă să-și „reseteze” firea umană, ca să-și înțeleagă rostul, să-și pună în ordine sufletul și să-l pregătească pentru sfârșitul inevitabil, înălțător. Incredibil, dar uneori, omul beznelor lăuntrice revine la calea luminii, pornind de la o senzație sau o emoție puternică și ajungând la sentimentul de iubire pentru un străin, suferind în singurătate, sau pentru fratele tău, care se zbate între viață și moare. Această cale a luminii interioare o poți parcurge într-o zi, într-un an sau într-o viață întreagă. Forța care mișcă acest lanț vital este sufletul, iar combustia ce-i asigură funcționarea continuă e spiritul, morala și conștiința de sine...

Altminteri, nu a fost atât de greu să scriu despre lumea privită la nivel planetar, despre urbe, suburbie și vecini (sensibili la problemele comunitare, de ordin material, și

insensibili la cele spirituale), dar, recunosc sincer, e teribil de greu să scriu despre mine, adică despre acest corp alcătuit din oase, carne și sânge și pus în mișcare de o grămadă de organe interne și externe, mai mult sau mai puțin vizibile. Și dacă e rușine să-l scot gol-pușcă în public, ar fi cu totul impudic să-i expun goliciunea lăuntrică, intimitatea în forma ei absolută, să-i arăt viciile și infirmitățile, problemele spirituale și sufletești. Și toate acestea în văzul lumii, ca să vadă cine sunt eu, cel fără mască, eu, cel adevărat, eu, cel conectat la sursele inepuizabile ale Binelui sau Răului.

Astfel, părăsesc pentru un timp umanitatea și cobor (sau urc?) către propriul meu trup și suflet, întorcând împotriva mea tirul întrebărilor, cu care am bombardat lumea din jur. Întrebări simple, la prima vedere, precum: de ce rătăcesc? de ce plâng? de ce trăiesc? de ce mor? Apoi, treaptă cu treaptă, cobor (sau totuși urc?) la nivel de țesut, de fibră, de neuron, continuând cu întrebări privind lumea sensibilă, de tipul: cum se naște în cap o idee, cum o pot exprima prin cuvinte, sunete sau culori, cum apar sau dispar bucuria și tristețea, rațiunea și delirul, febra mintală, catalepsia și demența.

XXVIII

Spațiul ocupat de creier e universul meu interior, populat de miliarde de neuroni de diverse tipuri, legați printr-un cvadrilion de sinapse, spațiu care se schimbă mereu, în funcție de ce gândesc, ce fac, ce scriu sau citesc într-un moment sau altul. De altfel, rândurile pe care le scriu acum au scopul de „a prelungi viziunea ochiului cu viziunea spiritului”, prelungire ce ar putea produce o turnură extraordinară în lumea interioară.

În cele două spații, incorporate, au loc aceleași procese astrologice, biologice, psihice etc. În imaginația mea, fiecare neuron are conștiință și se comportă ca o ființă distinctă, iar eu sunt unul dintre miliardele de neuroni care îmi populează mintea. Elementele ce mă compun sunt asemenea unui corp celular, unde fiecare celulă conține un nucleu de galaxie. Or, numeric vorbind, câți neuroni există în creierul meu tot atâtea corpuri există în Universul exterior. Iar printre numeroasele evenimente care au loc în imaginația galactică, apare un neuron, cu numele Theos (sau cu oricare alt nume), reflectând asupra lui și a întregii lumi neuronale și încercând să traducă din filosofia minții în limbajul inimii o idee inteligibilă și să o exprime în scris, într-o formă accesibilă și seducătoare. Și, în timp ce el scrie, lumea neuronală se

extinde peste sinapse de timp și spațiu, generând noi gânduri, emoții și sentimente, creând legături uimitoare între minte, inimă și spirit, ca o iluminare bruscă între sineitate și seninătatea bolții cerești.

XXIX

În virtutea acestor evidențe, la întrebarea, ce este creierul meu, răspunsul este: nu știu! Uneori, cred că eu și creierul meu suntem entități diferite. De pildă, când fac vreo tâmpenie, îmi spun: „Nu eu am făcut asta, ci creierul meu. El e de vină!” Așadar, nu știu ce e cu acest creier al meu și nici cu ființele, fenomenele și spiritele, care îi stăpânesc interiorul. De asemenea, nu știu ce e conștiința umană, pe care n-a văzut-o nimeni, nici înarmat cu cele mai fine instrumente de cercetare. Ce știu însă este faptul că lipsa conștiinței atrage după ea consecințe grave. E ca văzduhul, care nu se vede, dar se văd consecințele lipsei lui: oameni sufocați.

Conștiința e studiată de filosofi și psihologi, de neurofiziologi și lingviști, care o definesc în mod diferit și care au reușit să se apropie de ea, dar încă n-au pătruns-o. Eu, de pildă, cum aș putea să-mi pătrund conștiința, și nu teoretic, ci la modul practic?

Situația devine și mai vagă atunci când vreau să mă apropiez de sine. Căci, de fapt, ce cunosc eu despre sinele meu? Mai nimic! Poate doar niște lucrări de Jung, fondatorul psihologiei analitice, în care susține că „sinele este o imagine a divinității, respectiv nu poate fi deosebit de aceasta. Acest lucru este cunoscut de spiritul creștin primitiv, căci altfel un Clement al Alexandriei nu ar fi putut spune niciodată că cel ce se cunoaște pe sine, îl cunoaște pe Dumnezeu”.

XXX

Corpul meu, cu întreaga-i povară de oase, carne și sânge, înaintează în vârstă odată cu toată lumea materială, cu tot Universul înconjurător: râuri, păduri și munți, astre, constelații și supernove. Doar că Universul, în marea sa insensibilitate la starea de dor și tristețe, nu e conștient de asta și nu are regrete. Și dacă trupul se potolește, cu timpul, încetinindu-și mersul, sufletul, dimpotrivă, se înzdrăveneste, ca după o boală grea, se umple de vigoare vitală, pregătindu-se pentru o lungă călătorie. Ultima catastrofă mondială, care continuă să zguduie lumea, mi-a zguduit și traumatizat conștiința. Măcinați de boli mintale, oamenii apelează tot mai frecvent la psihologi și psihiatri, și mai puțin, poate, la filozofi, duhovnici și maeștri spirituali. Chiar dacă tema principală a gândirii lor este sufletul omului.

Mi-aș dori, evident, să mă conectez la eul meu profund, să-mi recuperez sufletul, să-l cunosc mai bine și să-i descopăr unicitatea. Aș dori, de asemenea, să aflu spiritul activ al creației, care poate reface legătura dintre sufletul meu și divinitate.

Dar cum să înfăptuiesc atâtea lucruri, fără a cunoaște limbajul sufletului, un limbaj ale cărui sensuri și semnificații trec dincolo de gramatică? Eu aș vrea să pot scrie cu sufletul. De pildă, să scriu un text despre frumusețea autentică și splendoarea de a fi viu. Să scriu acel text minunat la lumina Spiritului.

Ar fi interesată oare această lume în descompunere de un astfel de text?

UȘI ÎN ASFINȚIT

ÎNTÂLNIREA CU GRIGORE VIERU

de NICHITA DANILOV

Poezia lui Grigore Vieru e atât de simplă, încât, citind-o, ai impresia că ar putea-o scrie vântul ce ridică praful de pe străzi sau firele de iarbă pline de rouă în care se oglindește cerul.

Nimic fals.

Nimic care să zgârie văzul sau auzul.

Câte un fulg de nea plutește în această tăcere muzicală, tulburând echilibrul pe care spiritul nostru încearcă să-l găsească în timpul receptării.

Poezia lui Grigore Vieru e mai mult sentiment decât literatură propriu-zisă. Cel puțin, așa pare ea la prima vedere. La a doua, lucrurile se mai schimbă. Căci dincolo de perdeaua curgătoare a cuvintelor descoperim structura unei gândiri cât se poate de coerente. Dar faptul acesta îl întrezărim doar pentru o clipă, după care ies la iveală aceleași sentimente, precum nostalgia după plaiurile natale, dorul de mamă și de patrie.

Nu e de mirare că, având această încărcătură afectivă, oamenii din cei mai simpli, indiferent de vârstă, înțeleg poezia lui Grigore Vieru la prima vedere și îi simt vibrațiile până în adâncul sufletului.

Eu însă cred că poezia ar putea-o înțelege și caii, și oile ce pasc pe câmp în timp ce rumegă iarba ridicându-și ochii în zare. Bineînțeles că o înțeleg și norii, și ploaia, și păsările călătoare ce se pregătesc de drum.

O înțeleg, pesemne, și ciuturile, și cumpelele fântânilor, câte au mai rămas, potopite de un nespus de blândă inserare.

Și cum n-ar putea s-o înțeleagă, dacă înăuntrul metaforelor sale e atâta lumină și atâta bucurie de-a trăi?

Mai puțin o înțeleg însă cei care constituie la noi elita culturală. Pentru ei, poezia lui Grigore Vieru nu există. Sau, dacă există, există ca o formă rudimentară de literatură. Ca un reziduu al altor vremuri, de care e bine să nu ne amintim.

Și fiindcă am atins acest subiect atât de sensibil, simt nevoia să merg mai departe. După revoluție și podurile de flori ridicate pe malul Prutului, când poeții basarabeni, în frunte cu Grigore Vieru, Leonida Lari, Nicolae Dabija, în frunte cu Dumitru Matcovschi, Gheorghe Vodă, urmați îndeaproape de Arcadie Suceveanu, de Nicolae Popa, de Teo Chiriac, de Vasile Romanciuc, de Eugen Cioclea, de Leo Butnar, de Emilian Galaicu Păun și mulți alți poeți din diverse generații, au descins pe meleagurile bucareștene, elita noastră culturală s-a închis în turnul ei de fildeș și, în loc să-i întâmpine cu brațele deschise, i-a tratat ca pe niște retardați. Și dacă generația lui Arcadie Suceveanu și Emilian Galaicu-Păun, după multă trudă și multe peregrinări, și-a mai

găsit un loc în literatura noastră, generația lui Vieru a fost împinsă spre Păunescu și Vadim. Ce s-ar fi întâmplat însă dacă elitele noastre culturale ar fi fost mai generoase și i-ar fi poftit pe scenă să stea în preajma lor? Dar nu a fost să fie. E o mare nedreptate care li s-a făcut confrăților noștri de peste Prut. Meritau să aibă o altă soartă. Și azi, am spus-o și mai repet, există un fir nevăzut de sârmă ghimpată care desparte literatura noastră de aici de cea de dincolo de Prut, din păcate, vrem, nu vrem, asta e realitatea pe care trebuie s-o acceptăm. Cu alte cuvinte, s-au ars toate etapele, dar a rămas o falie în mentalitatea criticilor și elitelor noastre literare.

Gândindu-mă la Grigore Vieru și la poezia sa, îmi vin în minte câteva aforisme sub formă de versuri: „După iarbă, modestia e cel mai des călcată în picioare”. Câți înfumurați și câți nemernici nu se tăvălesc, grohăind de plăcere, prin modestia noastră. Probabil că Grigore Vieru a simțit asta pe propria sa piele și de aceea a scris acest aforism.

Și un altul, având aceeași bătaie lungă: „Dacă aș avea două inimi, una aș vrea să gândească...”

Poetul însă nu are nevoie de mai multe inimi. Îi e de ajuns una. Care simte și înțelege nu numai gândurile și sufletele semenilor săi, ci și gândurile copacilor și ale pietrelor ce-i ies în cale. Mai multe inimi ar trebui să posede elitele literare care nu i-au înțeles mesajul poetic și cel existențial. Chiar și mesajul dragostei de țară.

Dar să dăm gâlceava la o parte. Mai bine să ascultăm cum sună și răsună adânc în suflet *Ars poetica* lui Grigore Vieru: „Merg eu dimineața, în frunte,/ Cu spicele albe/ Ale părului mamei în brațe./ Mergi tu după mine, iubito,/ Cu spicul fierbinte la piept/ Al lacrimii tale.// Vine moartea din urmă/ Cu spicele roșii/ Ale sângelei meu în brațe –/ Ea care nimic niciodată/ Nu înapoiază./ Și toți suntem luminați/ De-o bucurie neînțeleasă”. Superbe imagini prin simplitatea lor absolută. Poezia, prin lumina pe care o emană, ne amintește de Blaga, dar și de Brâncuși. E un fel de *Cumințenie a pământului* sau, mai degrabă, o *Pasăre măiastră*. Aceasta e moartea pe care întâlnind-o, brusc, suntem pătrunși de o „bucurie neînțeleasă”.

„Indiscutabil, scrie Tatiana Butnar, creația lui Gr. Vieru poartă amprenta mitologiei românești. Poetul selectează din tezaurul nostru folcloric semnificații adânci, motive lirice, evoluând sub semnul unei regăsiri spirituale. Mitul mioritic al integrării în natură și mitul meșterului Manole, imboldul spre cunoașterea profundă a originilor noastre și motivul sacrificiului uman în numele unui ideal,

ideea despre jertfa zidirii și aspirația spre desăvârșire, ascensiunea spre zonele cele mai înalte ale spiritului constituie esența culturii noastre milenare. Aceste laitmotive s-au cristalizat în simboluri și efuziuni lirice, s-au materializat într-un univers de valori apropiat de «viziunea prin suflet a unui fenomen primar». Spiritul mitic se îngemănează cu necuprinderea cosmică în care pulsează duhul primar de baladă, este un cântec șoptit al sufletului într-un moment de intensă efervescență lăuntrică.”

L-am întâlnit la Moscova, în anul 1987, în plină eră a perestroikăi lui Gorbaciov, când în fosta Uniune Sovietică începuse dezghețul.

Ce vremuri! Prindeam din dealul Copoului, unde locuiam, televiziunea de la Chișinău și ne minunam câte lucruri se întâmplă acolo. Eram naivi. Idealiști. Aveam impresia că tot ce zboară se mănâncă. Atunci îi vedeam destul de des apărând pe micul ecran la televiziunea moldovenească de la Chișinău pe Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi, Ion Hadârcă, Leonida Lari, Nicolae Dabija, dar și pe alți scriitori din Basarabia sovietică. Eram fascinați de faptul că vorbeau liber despre literatură și politică, despre limba română și renașterea națională. Despre alfabetul latin și despre crimele comise în perioada stalinistă. În acest context a intervenit vizita mea la Moscova. În 1986, cu un an înainte, fusesem primit în Uniunea Scriitorilor. Am prins ultima garnitură. După 1986, la ordinul lui Ceaușescu, Uniunea Scriitorilor și-a închis porțile pentru scriitorii tineri. Am avut un oareșicare noroc să prind ultimul tren. Așa s-a întâmplat să fie. Iar după un an de la primire, Dumitru Radu Popescu, președintele de atunci al Uniunii Scriitorilor, m-a trimis la Moscova. Am plecat cu teamă și bucurie. Nu singur, ci într-o delegație din care mai făceau parte Mihai Ungheanu, redactor șef-adjunct al revistei „Luceafărul”, și un poet maghiar din Târgu Mureș, tot redactor șef-adjunct al unei reviste culturale maghiare din Ardeal. Nu i-am reținut numele. Aparținea, oricum, altei generații. Înainte de plecarea la Moscova, promisem tot felul de sfaturi de la colegii mei de breaslă de la „Convorbiri literare”, unde lucram corector cu o jumătate de normă. Și Daniel Dimitriu, și Alexandru Dobrescu, dacă nu mă înșel, și Constantin Coroiu insistaseră să vizitez Galeriile Tretiakov, Muzeul Pușkin, cimitirul Novodevici, metroul moscovit, o bijuterie arhitectonică, Piața Roșie, Zagorskul și, bineînțeles, Iasnaia Poliana. Cineva mi-a vorbit și despre Mausoleul lui Lenin. „Ai putea să-l vezi acolo

și pe Vladimir Ilici întins în sicriul său de cristal, dar e o coadă kilometrică în fața mausoleului, va trebui să pierzi o jumătate de zi ca să vezi mumia, un întreg aparat de kaghebiști se ocupă de conservarea în condiții cât mai bune a cadavrului său”, mi-a spus cineva. Nu aveam de gând să pierd timpul cu mumia lui Lenin. Citisem în niște ziare vechi din anii 1920, care se aflau la Muzeul Topîrceanu, despre faptul că Lenin suferise de tabes, o boală cronică a sistemului nervos, de origine sifilitică, care se manifestă prin lipsa de coordonare a mișcărilor, dureri viscerale vii, tulburări de sensibilitate – cu alte cuvinte, suferea de sifilis al crierului, pe care îl contactase frecventând o prostituată dintr-un bordel parizian în anul 1902 –, și că înainte de moarte avea creierul făcut praf. Medicii care i-au făcut autopsia au rămas uimiți când i-au deschis calota craniană. Văzusem și ultima sa fotografie, cea în care Lenin stă paralizat într-un cărucior cu privirea ațintită în gol. Cu trupul micșorat și ochii pustii de boală, Lenin arată ca un spectru, nu ca un om. Aveam să aflu mai târziu, cercetând diverse documente rămase în arhivă, că „revoluția a fost făcută de un nebun căruia sifilisul îi afectase creierul”. Această constatare îi aparține laureatului Premiului Nobel pentru Medicină Ivan Pavlov, descoperită în documentele păstrate în arhiva Universității Columbia din New York. Nu știam atunci aceste amănunte, dar bănuiam că mumia din mausoleu nu era altceva decât o păpușă contrafăcută de KGB. Marcat de boală, cadavrul lui Lenin arăta îngrozitor. Omul sovietic trebuia să aibă o imagine idealistă a părintelui Marii Revoluții din Octombrie 1917. Drept care autoritățile au luat măsuri, dând mumiei o înfățișare omenească a marelui conducător. Bănuiam în mod instinctiv că trupul lui Lenin expus în mausoleu e unul contrafăcut, așa că nu m-am dus să-l văd.

Am vrut să vizitez, în schimb, Zagorskul. Despre Zagorsk mi-a vorbit cu mult entuziasm criticul Al. Dobrescu. Al. Dobrescu fusese cu doi ani mai înainte la Moscova și venise încântat de ceea ce văzuse la Zagorsk. Mi-a spus că în oraș există circa 187 de biserici și mănăstiri. Clopotnițe strălucitoare, care, în ciuda vitregiei vremurilor, au rămas în picioare. Mi-a vorbit despre catedrala ctitorită de Sfântul Serghie din Radonej, catedrală care a fost închisă în 1917 și transformată în sediul unor instituții bolșevice. În 1930, în timpul terorii staliniste, clopotele catedralei au fost sparte și topite, inclusiv marele clopot de 65 de tone, iar nenumărate obiecte de artă,

Credit fotografic: Mihai POTĂRNICHE

IN SFUMATO

DOUĂ ROMANE DE VAL BUTNARU (II)

ISTORIE, ETNIC, ETIC & FICȚIUNE
de EUGEN LUNGU

Călăuza tibetană este un roman mozaical despre tot și despre toate, dar mai ales despre scriitorul care, în preajma morții, își cântărește pe o cumpănă a adevărului și a dreptății cele făptuite în viață. Dacă *Insomnia* poate fi ușor povestită, deoarece angajează subiecte clare, care au o evoluție urmând logica faptelor, atunci Călăuza... este o carte de nepovestit (întocmai cum își dorea cândva Nicolae Popa!). Fiindcă *Insomnia* se alimentează epic, în cea mai mare parte a sa, din faptul strict autentic, pe când Călăuza... e un produs net al ficțiunii, dar cu aduceri în text a momentului mai curând filtrat psihologic decât narat ca întâmplare reală.

Așa că în Călăuza... pare că îți scapă mereu din mâini salvatorul fir al Ariadnei. În primul rând, pentru că e foarte dificil, în meandrele a poate zeci de subiecte minuscule, care se derulează pagină cu pagină, să dibui o coordonată narativă generală pe care s-o urmărești cap-coadă, într-o desfășurare epică explicită. În al doilea rând, fiindcă autorul trece instantaneu de la un subiect la altul, următoarea istorie neavând uneori nicio legătură cu precedentă. Romanul seamănă mai curând cu o suită de eseuri greu de adaptat unui singur vector narativ. Când citești, ai impresia că treci un râu sărind de pe o piatră pe alta. De aici și senzația de mozaical, de puzzle cu zeci de istorii care se îmbină reușit ca forme geometrice, dar cu figuranți și tâlcuri diferite.

Pe scurt, lectura acestei proze e o treabă deloc facilă pentru un cititor nepregătit, așa că, după primele zece-douăzeci de pagini foiletate, am putea să strigăm și noi cum se țipa și fluiera la Roma în seara premierei celebrei piese a lui Luigi Pirandello *Sei personaggi in cerca d'autore*: „*Manicomio!*” („Ce mai balamuc!”) și „*Incommensurabile!*” („De neimaginat!”).

Precizez imediat: n-aș vrea să vedeți în comentariul meu de mai sus ceva neapărat negativ. Nicidecum! Pur și simplu, încercam să aproximez gradul de complexitate al scriiturii lui Val Butnaru din respectivul roman. Și evident că nu l-am implicat învâno în ecuația interpretativă pe vestitul dramaturg italian, căci Val Butnaru mai apelase cândva la trucul postmodern al lui Pirandello, dar inversând rolurile – autorul își căută de zor personajele (amintește-ți, dragă cititorule, unde, în ce text?). În Călăuza... procedeul epic se repetă, dar, de astă dată, cu dezvoltare în ambele direcții: autorul își șmotește personajele, dar și acestea vin să-i reproșeze celui care le-a creat că a fost destul de neglijent în proces.

Așa că aici avem doi autori – unul e Val Butnaru (A1), cel care a scris proza, și altul e cel care narează toate întâmplările din roman, un fel de pseudo Val Butnaru (A2), scrutându-și conștientul și, mai ales, subconștientul. Relația dintre ei e destul de ambiguă ca schemă narativă:

Și acum, te rog să-mi răspunzi: scriitorul meu este un personaj literar sau unul real? Dacă e real, înseamnă că nu e prea zdravăn la cap și e prea puțin probabil să fi citit Bardo trezindu-mi un interes special. Iar dacă e un personaj literar, înseamnă că există un scriitor real, cel care l-a inventat. Rezultă că i-am fost călăuză anume acelui scriitor care și-a imaginat viața unui alt scriitor pasionat de știrile vechi. Nu crezi că acest alt autor a pus astfel la cale o stratagemă de doi bani încercând să mă bulverseze? Și el considera, ca și tine, că poate să mă facă să cred că personajul lui literar nu este o persoană reală. Dar era!

Cu primul autor (A1) nu avem probleme, toate halimalele țin însă de cel care parcă e VB, parcă nu e. Acest narator inclus își povestește propria biografie, din care reiese că A2 s-a născut la Muncești, unde a văzut lumina vieții și A1. Câte sunt adevărate și câtă ficțiune e în mărturisirile lui A2 nu vom afla, probabil, niciodată, dar cum îi place lui MVC să ignore biograful, nici nu trebuie să ne intereseze în plan estetic. Dar personajele cu care operează A2 sunt cele cărora le-a dat cândva viață (literară!) nimeni altul decât A1! Sunt citate titluri – *Manuscrisul lui Zograf/ soția lui faust*, *Negru și Roșu*, *Misterioasa dispariție a lui Teo Neamțu*, *Cartea nomazilor din B*. ș.a. Și, respectiv, personajele angrenate în subiectele relatate de A2 descind din acele proze: Armand Zograf, Varlaam, Mitru Iov, Marina Urițkaia, Profiri Aleksandrovici Svidrigailov care, pus la închisoare în *Hipnotic*, în Călăuza... ajunge să lupte în Ucraina cot la cot cu pușcăriașii lui Prigojin (pardon, în roman *Prihodin*) ș.a.

Cu alte cuvinte, Călăuza tibetană e o ficțiune despre alte, numeroase, ficțiuni, adică o ficțiune de gradul doi. Dar, ca și în *Insomnia* și în alte romane ale lui Val Butnaru, imaginarul alternează prodigios cu realitatea: Varlaam, personajul lui A1, este reacesat în subiectul Călăuzei... alături de alt Varlam, bine cunoscutul scriitor disident rus Varlam Șalamov, autorul *Povestirilor din Kolâma*.

În 1972 explodează bomba! Țin minte, era februarie, data de 23. În dimineața aceea, cum-păr „Literaturnaia gazeta”, așa cum o fac de

obicei. O frunzăresc și văd o scrisoare deschisă semnată de Șalamov și simt că mi se ia mersul, îmi tresare dureros inima, fără să înțeleg de ce. Nu citisem încă niciun rând, dar o presimțire urâtă mi s-a și strecurat în suflet. O parcurg o dată, o recitesc imediat ce închei ultimul alineat și, oricum, nu-mi vine să-mi cred ochilor. Varlam înfierează în termeni categorici revistele occidentale care-i publică, fără permisiunea lui, „Povestirile din Kolâma”, se dezice de tot ce a scris și, în cele din urmă, afirmă senin că problematica „Povestirilor...” a fost rezolvată de viața însăși.

Am verificat în arhive. Din păcate, așa a fost: cel care trecea fără prihană prin calvarul Gulagului nu a rezistat în fața orgoliului auctorial. Căci fostului deținut Varlam Șalamov urma să-i apară o carte la una dintre editurile centrale, dar lucrul asupra cărții a fost stopat. Autorului i s-a pus o singură condiție: să dea o replică supărată presei străine. Și vanitatea auctorială și-a făcut efectul – celebrul Șalamov claca! Se autodezavua!

A1 avea strictă nevoie de acest exemplu de lașitate a celui care se credea mai dur decât Soljenitîn, deoarece îl aduce în ecuația epică pe Varlaam (neapărat cu doi de a!), un scriitor basarabean care trecea și el prin toate cercurile infernului numit Gulag. Dar care apoi încropea o carte-minciună despre nordul unde fusese exilat. Compunând și versuri „mobilizatoare” în bine cunoscutul stil realist-socialist. Tot lui i se atribuie și faima rea de a-l fi nedreptățit, în severele condiții ale nordului, pe prietenul exilat și el (în roman, Armand Zograf). Titlurile cărților celor doi sunt ușor modificate (să nu uităm că e vorba de o ficțiune totuși!) – *Lumina nordului* și *Muntele și crucea* –, dar destul de transparente ca, un bun cunoscător al literelor basarabene să deducă numele prototipurilor celor doi autori. Cum și A1, și A2 doar ni le sugerează, fără a le nominaliza însă în mod explicit, nu le vom deconspira nici noi. Atât că Varlaam pare a aduna în firea unui personaj și caracterul altui bine cunoscut scriitor de la noi (vezi episodul cu oligarhul-bandit Modest care îi cere lui Varlaam să-i albească nițel biografia cu câteva articole; evident, în schimbul unei remunerații grase).

Ei bine, de prototipuri se vor interesa istoricii literaturii de mâine, evidențiem aceste momente iarăși, cum am accentuat și mai sus, în plan estetic-literar. A2, vă reamintesc, e scriitor și se află în preajma morții. E tocmai momentul să-și re-examineze, ca într-un purgatoriu imaginar, viața, ca să se mândrească liber cu cele bune, dar,

mai ales, să le regrete pe cele rele. Deci se pune pe tapet etica și curajul scriitorului ca om de creație. Atât în cele trăite, cât și prin cele scrise. Or Varlaam nu prea trece testul numit *probitate scriitoricească*. Căci îl are drept examinator pe Mitru Iov, un personaj cu o conștiință pură precum e cristalul. Nu e greu de realizat din ce ficțiune coboară eroul, îns integru și scrupulos, dar având și meritul de a onora meseria scrisului: e ziarist. Adică e din breaslă. Așa că îl prinde ușor pe Varlaam, cel care a fentat nu o dată etica profesională:

Luându-și inima-n dinți, Mitru se hotărăște să-i spună ceea ce îl neliniștește:

– Ați considerat, abia acum înțeleg, că lașitatea lui Șalamov vă poate servi drept scut, nu-i așa? După ce i-ați auzit argumentele, v-ați liniștit, având convingerea că slăbiciunea lui poate justifica propria dumneavoastră slăbiciune. Astfel, ați scris „*Lumina nordului*”.

– Ce știi dumneata despre „*Lumina nordului*”? tresare, surprins neplăcut, Varlaam.

– Ceea ce știe toată lumea, răspunde Mitru privindu-l drept în ochi. Și în cazul dumneavoastră, ca și-n al lui Șalamov, problematica deportării dumneavoastră la Kolâma a fost rezolvată de viața însăși. Fericită, zidită sub îndrumarea partidului, nu-i așa?

– Vai, tinere, oftează Varlaam, dacă ar fi totul atât de simplu precum pretinzi dumneata! Îți spun un singur lucru: trebuia să aleg răul cel mai mic și, până la urmă, asta am făcut. Nu am turnat și nu am trădat pe nimeni! Am scris o simplă carte. Scrâșnind din dinți, dar am scris-o! Ce înțelegi dumneata din toate astea?

– Nu, nu ați turnat și nu ați trădat pe nimeni, în schimb ați strangulat tot ce era viu în jurul vostru. Tot ce însemna talent și aspirații de libertate. Altfel, nu mai ajungeați să fiți promovați în posturile pe care le-ați ocupat fără nicio muștrare de conștiință.

Cred că această dispută, dintre vocea conștiinței și cea a lașității scriitoricești, este tema centrală a romanului. O altă temă majoră este libertatea și cutezanța creatorului în confruntarea acestuia cu un regim totalitar. Celelalte teme sunt adiacente, dar vizând mereu posibilele opțiuni ale artistului în circumstanțe cruciale. Nu numai din mediul scriitoricesc, dar și din alte domenii ale culturii. E destul să pomenesc aici doar numele resetate de A2 în diverse alte istorii. Citez aceste nume la modul aleatoriu: Eminescu, Amos Oz, Tarkovski, Ștefan Ciobanu, anticul Demetrios, Bach, Dostoievski, Goethe și notiunea de *Weltliteratur*, Dimitrie Cantemir cu referiri la *Istoria ieroglifică* și mulți alții. La fel, Ion Barbu și *Uvedenrode*, cel mai straniu titlu pe care l-ați citit vreodată! Pe care IA îl tratează așa: „Inversând cuvintele, *Uvedenrode* devine *E dor de viu*, o posibilă interpretare a temei poeziei, care ar putea fi o abordare a cunoașterii simbolice a lumii”. Cred că Grigore Vieru, atunci când elabora un titlu la fel de cunoscut azi iubitorilor de poezie – *Un verde ne vede* – avea în față modelul ionbarbian.

Și subiectele miniaturale aduse în pagină sunt multiple. Spre exemplu, despre plagiat. Sau despre destinul manuscriselor pierdute și regăsite sau, dimpotrivă, dispărute fără vreo șansă de a fi reproduse. Sau ironizarea/parodiarea unui anumit model descriptiv: „*tropa, tropa, tropa...*”. Acest tropot al calului lui Făt-Frumos se extinde pe vreo șapte pagini! A avut treabă grea A2 în aceste pagini, nu glumă! Dintre monologurile lui A2 se desprind unele prozaice de tot, simple întâmplări din mahalaua

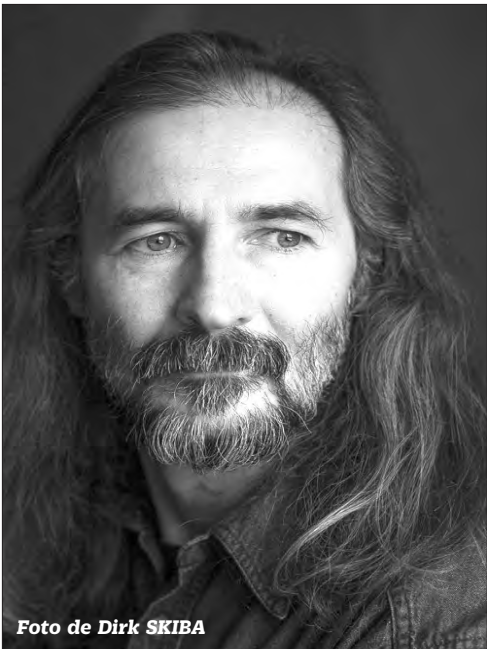

Foto de Dirk SKIBA

MOT-À-MORT

(PAUL CELAN, 105 ANI DE LA NAȘTERE, 55 DE ANI DE LA MOARTE)

de EMILIAN GALAICU-PĂUN

Funerare, pietrele – că o fi pecetluit un mormânt sau un cenotaf –, ale tuturor acelor *Alte Meister* ce-au făcut pârție bestiei blonde, cu sau fără voie, pe care să le arunce în aer ca într-un joc de copii, când lansezi o pietricică în sus și cât timp ea își desăvârșește traiectoria le culegi pe alte două, trei, patru de jos, reușind în ultima clipă s-o prinzi și pe prima. A cui piatră tombală se cuvine s-o arunce în aer pentru început? A lui Goethe, cu veșnica lui „*verweile doch, du bist so schön!*” (același *schön* regăsindu-se în numele lui Schönberg)? Și mormintele – loc de pelerinaj, unele, cu flori vii ce nu lipsesc nici iarna, nici vara; și altele, gropi comune neștiute de nimeni –, despre ce fel de vecinătate poate fi vorba între cele ale victimelor și ale călăilor? Pot sta alături, în același pomelnic, nume nemțești – moștenite din tată-n fiu, unele; adoptate odată cu așezarea în landurile germane, altele –, primele purtând pe antebrațul stâng svastica, și cele din urmă, în piept, cusută de-a dreptul pe inimă, galbenă, steaua lui David?! Dacă *der Tod ist ein Meister aus Deutschland*, el unul a fost dat calfă de tânăr, iar acum când și-a încheiat anii de ucenicie – cum se și cuvine printr-o capodoperă, *Todesfuge* –, se cheamă că tocmai își obținuse dreptul de a se înscrie în glorioasele rânduri ale meșterilor germani, el însuși ca meșter german. Și atunci păzea! – nici n-ai să prinzi de veste când *Deuil[tsche] Sprache* se-ntoarce în *Death Sprache*, căci „decât s-o plâng pe mama, mai bine plângă mă-ta”.

Și Emil Cioran, care tocmai își publicase capodopera la Gallimard, devenind peste noapte un nou *maître à penser*, nu proceda la fel cu franceza lui – adevărat, învățată, și nu suptă odată cu laptele matern –, în *Précis de décomposition*?! Nu era de ratat o asemenea oportunitate – să-i traducă, în germana lui nativă, cartea acestui român verde, cu un trecut dacă nu legionar pe față, cel puțin fascistoid, așadar s-o tălmăcească tocmai el, orfanul unor părinți asasinați într-un lagăr din *Transilvania*, la rându-i supraviețuitor al unui lagăr de muncă din Tâbărești, el, cine altul? evreul uns redactor la Cartea Rusă din Bucureștii postbelici, ajungând însă să-și ia picioarele la spinare, pentru a trece fraudulos granița româna-ungară, ca să se pomenească la Viena – vai! ce decepție –, iar în cele din urmă să descindă la Paris doar cu ce era pe el – „căci ovreiul, știi doar, ce-o mai fi având și el care să-i aparțină într-adevăr,

care să nu fi fost împrumutat, luat pe datorie și niciodată înapoiat” –, mai exact, cu ce era în capul lui, și astfel abătând lovitura dată francezei cu grație asupra germanei, limba-țintă (în 10!) – lucrarea și-a ales cât se poate de bine interpretul, să fi vrut cu tot dinadinsul că nu se putea unul mai potrivit, odată în plus cui pe cui scoate. Or, a-i transmite germanei – a cărei morgă academică, una cu redingota lui Kant și Hegel, abia dacă s-a lăsat descheiată la un nasture, prin Nietzsche – boala franceză, elocința, prin ceea ce s-ar numi *le plaisir du texte* – și încă din pasa unui alolingv & a unui apatrid –, friza nebunia; nicio provocare nu-i pe măsura vinei de a te fi născut în limba unei *Kultur* nație ce și-a proclamat superioritatea asupra tuturor celorlalte, arogându-și astfel nu doar dreptul Seniorului, ci și, înainte de toate, *jus vitae necisque*. Dacă geniul limbii se datorează unor genii care i-au dat strălucire, de ce n-ar fi să se și umple de bolile acestora, la alegere – germana de nebunia lui Hölderlin, franceza de sifilisul lui Baudelaire, engleza de cecitatea lui Milton etc. –; genii să fie, că boli se găsesc cu nemiluita! Și atunci nu-i rămâne decât să înnebunească la rându-i; la câte i s-au întâmplat în ultimii ani, n-ar fi peste poate să-și iasă din minți, mai greu cu geniul, dar lucrează din greu la asta încă de când a rupt-o cu limba țării pentru germană – *Deutsche Sprache* nu mai are nici crezare, nici scăpare, și cu atât mai mult iertare, și de-ar fi să-și presoare vorbitorii acesteia toată cenușa de la Auschwitz pe cap; barbarie e să scrii poezie nu după, ci înainte de Auschwitz, ca apoi să se ajungă la Shoah! Și atunci... – atunci ce?! dacă trei puncte formează un plan, în Grandiosul Plan (așadar, GP!) din capul lui, al cărui instrument se crede încă de când ai săi au închis ochii, se întâlnesc, iată, în '52: versiunea germană a tratatului lui E.M. Cioran în tălmăcirea sa; propriul volum de versuri, *Mohr und Gedachtnis*, iar în 23 decembrie, colac (de nuntă) peste pupăză (a ei, păsărica!), și căsătoria cu Gisèle – și artistă grafică, și franțuzoică, și înzestrată cu particula de noblețe – de Lestranger – nume ce-i sună, în urechea lui formată într-un spațiu în care „într-o zi puteai să auzi șapte sau opt limbi”, chiar așa: de l'E[s]trange –, pe care, ca să și-o aproprieze „*pour le mieux et le pire*”, a rebotezat-o fără știrea ei: *G-Elle* de l'E[s]trange, iar odată separați, un deceniu și ceva după (mai multe tentative de omor, ca pentru a se împlini vorba poetului – altul, încă nenăscut la ora aceea – „ca să

putem supraviețui împreună, unul dintre noi trebuie să-l ucidă pe celălalt.”, urmate de internări în clinici de psihiatrie, fie spus între paranteze) – la feminin și pierzându-și particula de noblețe: l'E[s]trangère. Zarurile au fost aruncate, *Personne Nage* – oricum l-am striga, cu numele de botez sau cu anagramatul său *nom de plume*, adus din condei de-o femeie, nici mai mult nici mai puțin chiar femeia Maestrului său – tocmai dădu o dublă.

Nu apatridul Cioran trebuia urmat în opera de distrugere – cel mult, te-ar fi putut aduce în pragul sinuciderii, doar ca să-ți rădă în nas în momentul hotărâtor de *passage à l'acte* –; singurul care avea știința începuturilor, și deci și pe cea a sfârșitului, se închisese însă în atelierul său din Montmartre, unde primise – ca Moise altădată, pe muntele Tabor – Tablele Legii, dacă nu cumva și le-a cioplit el însuși cu mâinile lui, dar cum să-i treacă pragul lui Brâncuși? cine să-l facă intrat la Bătrân? iar odată ajuns în fața omului, împreună cu o duzină de artiști, ce-ar fi avut să-i spună? căci de față către față nici nu poate fi vorba. Nici nu figura lui Brâncuși – grăitoare-n sine, și care aducea tot mai mult, în încremenirea ei, cu Moise al lui Michelangelo –, cât instrumentele sale de muncă, bună parte lucrate cu mâna lui după propriile schițe, toate acele baroase, ciocane, clești, pile, fierăstraie, menghine, gealăie, răngi, foarfece, dălți și scripeți, de toate formele & mărimile, vorbeau – oricui era gata să asculte – acea limbă primordială a lui zis și făcut, tradusă în practică prin „să fii în stare să fii lucrarea mâinilor tale”; și abia această gramatică a formelor la vedere – orânduite în atelier de uz propriu – trebuia însușită, iar la modul ideal recreată *ab novo*, cu fiecare poem ieșit din mâinile-i încă bătătorite, pe dinăuntru, de la hârlețul cu care, preț de câțiva ani bătută pe muchie, din zori și până-n noapte – „*Arbeit macht frei*”, nu-i așa?! – „Eu sap, tu sapi, și viermele sapă de- asemenea,/ iar ceea ce cântă acolo spune: Ei sapă”. (Când va reveni în atelierul sculptorului, prin '54, de data asta însoțit de *G-Elle* – sau mai degrabă el însoțind-o pe tânăra-i nevestă care obținuse invitația, ca artist plastic –, părea că atelierul din Montmartre se mutase cu totul în Brâncuși, zăvorând ușa pe dinăuntru și aruncând cheia pe fereastră – zidită și ea, fereastră! –, și nici *Personne Nage* n-a ieșit același de la bătrân, la capătul unei

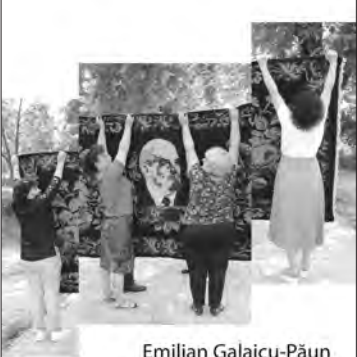
ore în care abia dacă au schimbat două cuvinte.) Ustensilele sale erau de cu totul altă natură, rudimentare unele, adevărate mașini-unelte altele – fără a mai pune la socoteală ființa cuvântătoare, instrument de mare precizie –, neam de neam omenesc a lucrat la desăvârșirea lor, și lui nu-i stă mintea decât la distrugere. *Delenda est* – nici nu *Carthago*, desființată în efigie ori de câte ori cineva repetă expresia, ci chiar *Catharsis* (și cine rostește *Catharsis*, atinge cu vârful limbii, cu buricele degetelor, cu pensula sau cu arcușul chiar clitorisul artei, cu tendință sau pură, profană sau elitistă, pentru popor sau mult hulita artă pentru artă). *Carthago* sau *Catharsis* – oare nu tot acolo duce, la „Dintre sute de catarge...”? Și abia de-aici încolo, numele-i adus din condei se justifică – *Personne Na[u]fra* ge –, ceea ce înseamnă că s-a și ajuns în punctul de plecare, după o buclă – „de jidov [nu-ncărunțește!]”, una cu „bucula morții”; comparație trasă de păr, *n'est-ce pas*?! – circumscriind acel „nu atât acolo, cât atunci” *d'antan*. Cu alte cuvinte – și cu asta, chiar s-a tras linie: „Unde s-a mers dacă nicăieri nu s-a mers”.

/.../

Ce iese din pisică, șoareci mănâncă. În mare, poeții se împart în două categorii – cei care, întocmai cântărețului din Hamelin, fac rozătoarele să-i urmeze, cu turma (absoluta majoritate), și cei care rup pisica (unul și unul). Și dacă ar fi să crească șoareci cu capcane cu tot – capcanele făcând parte din însăși anatomia lor de rozătoare –, astfel încât ori de câte ori pisica încolțește șoarecele, să se prinde la rândul ei în cursă; și totodată, rupând lanțul cauzalității, una cu lanțul trofic, să cultive pisici făcute să nu mai pândească rozătoare, ci de-a dreptul capcane – care, nu-i așa? nici șoareci n-au mâncat, nici a cașcaval sau/și a slănină nu put! –, și cu asta nu doar că ar face varză logica lui „și lupul sătul, și capra întregă”, ci și ar scoate din țâțâni resorturile bine unse ale comunicării de la om la om. Și tot nu i se pare îndeajuns, pentru ce-și va fi pus în gând – ceva ce nici nu s-a pomenit pe fața pământului de la Facerea Lumii încoace: dacă Adam „a pus nume tuturor animalelor și tuturor păsărilor cerului și tuturor fiarelor sălbatice” (Geneza 2 : 20), el unul le va lua înapoi – toate numele, comune și proprii, noroc că se scriu cu majuscule

– odată pentru totdeauna. Pentru început, va mobiliza cuvintele cele mai obișnuite, direct de pe buzele tuturor, ca să le întoarcă în urechile ascultătorilor – după o muștruluială cum scrie la carte, nu înainte de a le fi făcut să jure credință limbajului poeziei sale, mai puțin limbii ce le-a crescut – schimbate, de nerecunoscut unele, în tot cazul străine, și care odată redată vieții civile, vor vesti, din prag în prag, o nouă evanghelie, *Niemandssprache*. În câțiva ani, această gardă pretoriană va substitui forțele de ordine ale limbii, impunând o nouă gramatică, una a dezordinii pe toată linia, față de care „*Je est un autre*” al lui Rimbaud are să pară cel mult un gest teribilist de adolescent scos de pe fix de furtuna hormonală; așadar o gramatică în răspăr ce i-ar smulge pe arienii blonzi și cu ochi albaștri din *Sein und Zeit*-lor spre a-i închide după gratii de vorbe. O limbă, o tabără de muncă; un idiom, un lagăr de concentrare; o retorică = Soluția Finală. Fără sârmă ghimpată, fără camere de gazare, fără cuptoare de ars cadavre, doar câmp semantic golit de toți parametrii & de orice referință la ceva/cineva cunoscut, în care nimeni nu se înțelege cu nimeni, și unde *nous les autres* sunt de fiecare dată ceilalți, adică Infernul *tout court*, fără însă muncile acestuia care să-i țină cât de cât ocupați. Abia despre ceea ce-i trecut sub tăcere trebuie să se vorbească, și încă, în gura mare, cu o *străină gură* însă – Heidegger cu gura lui Wittgenstein, de pildă; frumos ar fi să se poată și invers! –, strâmbându-se unii pe alții până la a nu-și recunoaște nimeni vorba. Altfel spus, dacă Dumnezeu evreilor a făcut lumea în șapte zile, iar evreul Wittgenstein a definit-o în 7 propoziții, lui – Paul sau Pesah: despre care din ei s-a spus: „Acestuia/ circumcide-i cuvântul”? – nu-i rămâne decât s-o piardă de tot, de șapte ori în gura oricui are să-i rostească, pătrunzându-le rostul sau în neștire, cuvintele. Nu *Esperanto* va face lumea să se-nțeleagă, abia dacă *Decrepito* ar putea s-o exprime; în ultimă instanță, poezia vorbește *Mortido*.

SEMNAL

Emilian Galaicu-Păun
Lebendiges Gewebe. 10 x 10
Aus dem Rumänischen übertragen von Georg Aeschit

EMILIAN GALAICU-PĂUN
LEBENDIGES GEWEBE. 10 X 10
(ȚESUT VIU. 10 X 10)

TRADUCERE ÎN GERMANĂ
DE GEORG AESCHT

EDITOR: POP VERLAG
LUDWIGSBURG, GERMANIA
SERIA „EPIK”, VOL. 157, 475 P.
2025

05 > NICHITA DANILOV: ÎNTÂLNIREA CU GRIGORE VIERU

inclusiv icoanele pictate de Andrei Rubliov și ucenicii săi, distruse. „Du-te la Zagorsk, Nichita. Acolo ai să-ți încarci sufletul de poezie.” „Dar ce să mai văd, odată ce o mare parte din icoane au fost distruse, iar mănăstirile transformate în depozite și grajduri?” „Gorbaciov le-a refăcut. Le-a redat o parte din vechea strălucire”, mi-a spus Al. Dobrescu. „Și apoi, a adăugat el, nu știu ce l-a apucat pe Stalin, în 1945, că a dat ordin și mănăstirea a fost returnată Bisericii Ortodoxe și au fost reluate slujbele...” „O fi trecut și el, ca și Ivan cel Groaznic, pe care-l admira, printr-o criză mistică sau poate l-a marcat filmul lui Eisenstein”, am zis. „Poate, a răspuns căzând pe gânduri criticul. Dictatorii au și ei slăbiciunile lor. La Zagorsk ai să-i regăsești și pe Eisenstein, dar și pe Tarkovski.” „Și treci și pe la Iasnaia Poliana, a adăugat amestecându-se în discuție Constantin Coroiu, care venea destul de des pe la „Convorbiri”. Să vezi mormântul lui Tolstoi, o simplă moviliță de pământ acoperită cu iarbă, câtă simplitate și câtă măreție.” „Aș vrea să văd și iazul în care a căzut în noaptea fatidică în timp ce fugea de acasă...” „Ei, lasă, iazul ai să-l vezi după ce vizitezi mormântul”, a replicat Coroiu.

N-am vizitat nici Iasnaia Poliana, nici Zagorskul. Doamna, sau, mai bine zis, tovarășa Galina, o basarabeană cu trăsături mongoloide, ce-mi servea drept ghid, s-a opus categoric să vizitez atât Zagorskul, cât și locul unde era înmormântat Tolstoi. M-a dus în schimb la Novodevicie, la mănăstirea Danilov, iar de acolo, la Teatrul Țigănesc de Stat, și apoi, la sfârșitul zilei, la un cinematograf, unde am văzut capodopera lui Abuladze, filmul *Căința*, care m-a impresionat profund. După acest periplu, am vizitat magazinul GUM și apoi m-am întors la hotel. Privind pe fereastra hotelului, am văzut zidurile Kremlinului și Mausoleul lui Lenin. Nu știu de ce nu mă simțeam tocmai în apele mele. În ciuda perestroikăi, urmele terorii comuniste se vedeau peste tot și asta îmi crea un mare disconfort. Apoi mai era și hotelul, un hotel imens, hotelul Rusia, cu coridoare nesfârșite și paznici ce așteptau să te legitimezi la fiecare palier. Ajungând în cameră, rememoram locurile vizitate în fugă. Ceva era fals, ceva nu se lega. Și cum stăteam așa, căzut pradă depresiei, am auzit o bătaie în ușă. M-am uitat la

ceas, era trecut de unsprezece noaptea. „Cine mă caută la ora asta? m-am întrebat cu inima strânsă. Paznicul de la hotel? KGB-ul?” Nu cumva am încălcat niște reguli după ce am ieșit din cinematograf și, fascinat de filmul lui Abuladze, i-am vorbit Galinei despre dictatura din România? Sau atunci când am vizitat mormântul lui Gogol și am pomenit de *Suflete moarte*, zicând că azi, în Uniunea Sovietică, sunt mult multe suflete moarte decât erau în Rusia lui Gogol. În fine, luându-mi inima în dinți, m-am dus și am deschis ușa și am avut un șoc. În pragul ușii stătea poetul Grigore Vieru, care, fără nicio vorbă, m-a îmbrățișat frățește, mi-a urat bun-venit și mi-a luat, ca prin farmec, toată apăsarea de pe suflet.

Deși avea peste 50 de ani, atunci când l-am întâlnit, Grigore Vieru avea alura unui adolescent, a unui personaj dostoevskian, trecut prin război și multe încercări. Suferința, ca printr-o trăsătură de condei, nu i se întipărise pe față, ci se transformase în lumină și bucuria de-a trăi. Prin simplitatea și dezinvoltura cu care a venit spre mine, mi-a adus aminte de Nichita Stănescu. Avea în el ceva cristic, ceva ce trece dincolo de fire. „Era – cum spune foarte frumos poetul Nicolae Dabija – mai mult decât un scriitor. Era un suflet.” Îi simțeam respirația și silueta venind parcă dintr-o altă lume.

Am petrecut împreună o seară, de fapt o noapte minunată. Știind că suntem ca vai de noi, din pricina austerității ceașiste, poetul nu venise cu mâna goală. Adusese cu el câteva sticle de coniac basarabean, icre negre, salam uscat și alte bunătăți la care nici nu puteai visa în acele vremuri austere. Austere pentru România, căci la Moscova la începutul perestroikăi găseai de toate. Dar, nu după mult timp, sărăcia a venit și peste ei.

Am stat atunci de vorbă până dimineată. Și apoi ne-am întâlnit și a doua zi. Atunci mi-a spus cuvinte pe care mai înainte, dar și mai târziu, le-a spus și altora. Deși au devenit aproape un șablon, ele îl definesc și-i conturează portretul lăuntric. „Viața întreagă, mi-a spus, am dorit să trec Prutul. Am reușit să-l trec abia la începutul anilor șaptezeci. Atunci, am venit în România. Mai exact, am venit în anul 1973, când în România era încă bunăstare, nu teroare și sărăcie cum e acum. Mă plimbam prin

parcul Herăstrău și citeam inscripțiile scrise cu litere latine. Simțeam parcă altfel cuvintele limbii române. Fiecare inscripție suna ca o poezie. Știu, a adăugat el, că treceți printr-o perioadă grea. Am trecut și noi prin asta. Copil fiind, am cunoscut foametea. În '46-'47 ne-am hrănit doar cu știr și lobodă. Și școala și facultatea le-am traversat sub semnul aceluiași spectru. Din pricina frigului și-a sărăciei, în facultate m-am îmbolnăvit de plămâni. E o minune că am scăpat cu viață și am ajuns până la vârsta asta. Dar, pe lângă foametea fizică, noi am avut de suportat și foametea spirituală. De clasicii noștri am aflat mult mai târziu. Le citeam cărțile noaptea, clandestin. Erau interziși, iar cei care se încumetau să-i citească pe ascuns, cum făceam eu, dacă ar fi fost prinși, ar fi fost trimiși în Siberia.”

Am stat atunci mult timp de vorbă. Am vorbit despre filmul lui Abuladze, care avea ceva caragialesc în el, în care figura dictatorului – nu cea a lui Stalin, ci a lui Beria – era privită caricatural. Apăreau, transfigurate în film, și imagini din Gulag. „Poetul care scrie pe scoartă de mesteacăn e Osip Mandelștam. A suferit mult de pe urma terorii staliniste. Și a murit în Gulag. Probabil a fost asasinat la ordinul venit de la Kremlin.” Eram fascinat de film. Un film tragic, suprealist. Absurd. Sarcastic. Cu scene bufe, desprinse parcă din *Cântăreață cheală* a lui Eugen Ionesco. Mă miram că astfel de pelicule erau difuzate la cinematografele din Uniunea Sovietică. „Nu te entuziasma prea mult, poete, mi-a spus Grigore Vieru. La noi, tot ceea ce vezi acum nu e doar decât decor. În spatele decorurilor stă același sistem. Și aceeași realitate dură. Nu va dura prea mult. În curând, vom vedea cum se prăbușește toată mascarada asta gorbaciovistă. Noi așteptăm altceva. Zorile unei vieți noi.”

În timp ce-l ascultam, nu știu de ce îmi veneau în minte versurile poetului dedicate mamei, pe care le citisem într-o revistă literară românească: „Ușoară, maică, ușoară,/ C-ai putea să mergi călcând/ Pe semințele ce zboară/ Între ceruri și pământ!/ În priviri c-un fel de teamă,/ Fericită totuși ești/ Iarba știe cum te cheamă,/ Steaua știe ce gândești”.

Câtă fericire și câtă speranță se oglindeau în ele. Nu era doar portretul Mamei, ci și autoportretul lui Grigore Vieru.

UN CHEVALIER DE L'ORDRE DES ARTS ET DES LETTRES

Uniunea Scriitorilor din Moldova adresează cele mai sincere felicitări scriitorului **Emilian GALAICU-PĂUN** cu prilejul conferirii Ordinului Artelor și Literelor în grad de Cavaler, una dintre cele mai prestigioase distincții culturale ale Republicii Franceze.

Distincția a fost înmănată scriitorului pe 25 noiembrie 2025, de către Excelența Sa, Dominique WAAG, Ambasadoarea Republicii Franceze în Republica Moldova, în cadrul unei ceremonii solemne la reședința Ambasadei Franței. La eveniment au participat: Cristian JARDAN, ministrul Culturii; Liliana NICOLAESCU-ONOFREI, președinta Comisiei parlamentare pentru cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media; Maria ȘLEAHTIȚCHI, director al Muzeului Național al Literaturii Române din Chișinău.

Ordinul Artelor și Literelor (Ordre des Arts et des Lettres), instituit în 1957 și acordat de Ministerul Culturii din Franța, recompensează personalități din întreaga lume care s-au distins prin contribuții remarcabile la îmbogățirea patrimoniului artistic și literar francez și universal. Emilian GALAICU-PĂUN devine, astfel, primul scriitor din Republica Moldova decorat cu această distincție, fapt ce subliniază valoarea europeană a operei sale și a literaturii române din Republica Moldova.

Despre semnificația distincției, Emilian GALAICU-PĂUN a mărturisit într-un interviu: „Sunt profund onorat de această distincție; ea îmi întărește angajamentul de a transmite, dinspre Republica Moldova, o literatură deschisă spre Europa și francofonie – pentru că a scrie înseamnă, înainte de toate, a face auzită o voce care traversează granițele”. **U.S.**

Foto de N. RĂILEANU

PERIPATETIKOS

PRESEDINTELE
PODULUI MIRABEAU (III)
de ARCADIE SUCEVEANU

De această dată, Catedrala Notre-Dame mi se înfățișează ca o corabie elegantă readusă, după naufragiu, pe linia de plutire. Edificiul a fost restaurat și și-a recăpătat splendoarea de altădată; dar se mai lucrează la spațiile exterioare, care vor fi finalizate până în 2027. Cele trei roze, ce reprezintă tot atâtea mari opere ale creștinătății, precum și vitraliile originale nu au fost deteriorate în incendiul din 2019. Existase atunci o inițiativă a Președintelui Macron de a înlocui vechile vitralii cu altele, contemporane, dar, din ferici-re, a eșuat, astfel a fost păstrată unitatea arhitecturală inițială a edificiului. Ca și odinioară, Catedrala nu e doar „muzeu”, nu e doar un „obiect estetic”, în ea au loc zilnic liturghii și ceremonii religioase, vin enoriașii, răsună orga.

Ca să intrăm, stăm la o coadă imensă, ce se întinde pe câteva sute de metri. Intrarea, cel puțin deocamdată, e liberă. Pătrundem în nava principală împodobită cu statui și opere picturale, ne așezăm pe scaune și minute în șir, afundați într-o liniște transfiguratoare, ascultăm messa: „Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum. Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui Iesus. Sancta Maria Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, nunc, et in hora mortis nostrae. Amen...”

De afară pătrunde o lumină nouă, transfigurată, o lumină aproape sonoră, filtrată misterios prin vitralii... Simt că nu lipsește mult și nebiruita „corabie”, veche de peste opt sute de ani, se va desprinde din magnetismul materiei și va porni înspre cer... Ding-dang! poate că turnurile-catarge au și atins norii...

Călătoria cu metroul în orele de vârf face să te simți incomod, stresat, poate chiar umilit într-un fel. Trenuri aglomerate, lume cosmopolită, vagoane de multe ori insalubre...

Nemulțumirea însă îmi trece repede când, în stația Saint-Lazare, zăresc un șoricel alergând de colo până colo prin pietrișul terasamentului. Murdar de păcură, încât abia dacă poate fi distins dintre pietricelele uleioase, el se arată totuși vesel și optimist, mulțumit de tot ce-i oferă viața. A învățat să nu se teamă de monstrul de fier ce se apropie cu zgomot infernal și cu mustăți uriașe ca de pisică. Abia când trenul se află la o distanță de patru-cinci metri de el, se face nevăzut, dispărând pe sub vreo șină. E un șoarece orășenizat, cum s-ar zice,

un șoarece proletar... Mă întreb: oare ce-ar putea găsi el aici de mâncare? Cele câteva semințe prelinse din buzunarul vreunui călător grăbit sau frimiturile de cipsuri aduse de suflul de pe peron să-i fie toată hrana? Știe el ceva despre vârul lui fericit ce se plimbă acum ca un belfer printre borcanele cu dulceată din cămară? A auzit el că există semeni de-ai săi care trăiesc „în lux”, ca niște burghezi, prin gunoaiele din tomberoane sau pe sub scârtele de paie de pe miriște?...

E greu de presupus. Hazardul l-a aruncat aici, în acest infern mirosind a smoală și-a uleiuri încinse. Dar el pare mulțumit, el nu cunoaște altă formă de existență...

În jurnalul meu parizian din 2009 scriam, nedumerit și oarecum revoltat, că pe clădirea în care a locuit Emil Cioran, de pe strada l’Odéon nr. 21, din Cartierul Latin, nu se află vreo inscripție sau placă memorială. Ei bine, constat că nici acum, în anul de grație 2025, nu există vreun semn ce ar arăta că aici, între anii 1960 și 1995, a locuit „moralistul din Cartierul Latin” (Eugen Simion), unul dintre cei mai mari filozofi și esești din a doua jumătate a secolului XX. Acum, ca și atunci, mă întreb: cum se face că nici Ambasada României de la Paris, nici reprezentanții UNESCO, nici comunitatea românească, atât de numeroasă în Franța, nu întreprind nimic pentru a repara această lacună puțin spus jenantă?

(După ce terminasem de scris aceste note de jurnal, L.B. mi-a trimis câteva informații prețioase privind personalitățile ilustre care au trăit ori s-au aflat temporar în acest spațiu cuprins între Rue de l’Odéon și Théâtre de l’Odéon, informații selectate în mare parte din cartea *Librăreasa din Paris* de Kerri Maher (Humanitas, 2023). Conform acestor date, în acest perimetru s-a aflat legendara librărie Shakespeare and Company – „un loc de întâlnire pentru scriitorii *Lost Generation*, printre care Ernest Hemingway, F. Scott Fitzgerald, Ezra Pound, Gertrude Stein și Joyce însuși, care lucra zilnic aici la corecturile romanului său monumental”. Tot aici a existat La Maison des Amis des Livres, „librărie și bibliotecă deschisă publicului, frecventată de autori precum Paul Valéry, André Gide, Louis Aragon și Paul Caudel”. „În imediata vecinătate, Théâtre de l’Odéon, construit în 1782, a fost spațiul de creație pentru Voltaire, apoi pentru avangarda secolului XX, de la Sartre la Beckett și regizorii postbelici...” Etc., etc.

Nu pot ști, cel puțin în acest moment, dacă la toate aceste adrese (sau doar la unele dintre ele) au fost sau nu au fost instalate plăci comemorative. S-ar putea, încerc să mă conving, ca tocmai această abundență de nume celebre să le dea edililor Cartierului Latin (arondismentele 5 ș 6) mari bătaii de cap, riscând să transforme zona într-o „pepinieră” de plăci comemorative. Dar aceasta nu-i, bineînțeles, decât o presupunere.

Pe 12 aprilie, la Ambasada României în Franța, prezent la evenimentul „Cristian Fulaș în dialog cu Cristina Hermeziu și Florica Courriol”, organizat în parteneriat cu ICR Paris și Cosmose Club, avându-l ca invitat special pe Simon Philippe Turcot. Obiectul discuției îl constituie romanul lui Fulaș *Specii*, apărut în franceză cu titlul *La pire espèce*, Editura La Peuplade, traducere de Florica și Jean-Louis Courriol. N-am citit cartea, dar din dialogul foarte viu și aplicat ce se desfășoară în limba franceză îmi dau ușor seama că e o radiografie a societății românești actuale, coruptă și degradată la toate nivelele. Cristian Fulaș e apreciat ca prozator „pursânge”, prolific, reprezentant de referință al noului val literar din România, cu reale perspective europene.

În sală, câteva fețe cunoscute: Tatiana Țibuleac, Lorina Bălțeanu, Florica și Jean-Louis Courriol. „Ce faceți voi pe aici?” – ne întâmpină cu ironie poeta și, de aproape un an, prozatoarea L.B. Mă așteptam să-și continue fraza: „...aici, în Parisul meu?”, dar nu, nu a mai urmat nimic. Poartă o fustă largă, pe care se văd imprimate, alb pe negru, litere de-o șchioapă, sărite parcă de pe rotativa lui Guttenberg. L. întotdeauna a avut un stil de viață neordinar, plin de originalități...

Tatiana Țibuleac ne salută respectuos, cu afecțiune. N-a știut despre întâlnirea noastră de la Maison de la Poésie de Paris, că ar fi venit. A apărut undeva în mass-media vreun aviz și nu l-a văzut ea? Păcat, zău, că ar fi venit cu plăcere. Trecem peste acest moment lipsit de importanță și discutăm despre tatăl ei, regretatul jurnalist (și poet) Ion Țibuleac, cu care întreținusem relații cât se poate de calde, chiar prietenești. Tatăl ei a scris poezie toată viața, dar n-a publicat nicio carte, iar acum în arhiva familiei au rămas vreo cinci manuscrise. Ce să facă, cum să procedeze? Deși este vorba de tatăl ei, are o rețineră: toate poeziile întrunesc exigențele de tipar, nu îi vor compromite imaginea? Căci, la drept vorbind, chiar și poeziile lui Ilie Motrescu, prietenul său din perioada cernăuțeană, din cartea pe care a îngrijit-o el (este vorba de volumul Ilie Motrescu, *Hora vieții*, Editura Augusta, Timișoara, 2000) conțin versuri compromițătoare... „În casa noastră, se confesează Tatiana, *scriitorul* era tata. Iar atunci când eu m-am afirmat ca scriitor de succes, pentru el a fost o bucurie, desigur, dar, în același timp, a fost și o dramă. Ziceți să scriu un roman pe acest subiect? Să știți că deja îl scriu...”

NOUTĂȚI EDITORIALE

ARCADIE SUCEVEANU
OGLINZI ȘI VITRALII
INTERVIURI, ANCHETE ȘI
CHESTIONARE, CONFESIUNI
IAȘI, JUNIMEA, 2025

ȘTEFAN HOSTIUC
ROMÂNII DIN UCRAINA:
TEME, PROBLEME, DILEME
CERNĂUȚI, DRUK ART
2024

POEZIE

AVEM O CAMERĂ GOALĂ

DE IRINA NECHIT

IRINA NECHIT (N. 1 IANUARIE 1962, ÎN S. ANTONEȘTI, CAHUL). CARTEA DE DEBUT: „ȘARPELE MĂ RECUNOAȘTE” (CHIȘINĂU, EDITURA HYPERION, 1992). CĂRȚI DE POEZIE: „CARTEA RECE” (CHIȘINĂU, EDITURA CARTIER, 1996); „UN VIITOR OBOSIT” (TIMIȘOARA, EDITURA AUGUSTA, 1998); „GHEARA” (BUCUREȘTI, EDITURA VINEA, 2003); „UN FEL DE LINIȘTE” (BUCUREȘTI, EDITURA VINEA, 2006); „COPILUL DIN MAȘINA GALBENĂ” (CHIȘINĂU, EDITURA CARTIER, 2010); „UN OM DE SUCCES ȘI ALTE PIERDERI” (ANTOLOGIE; CHIȘINĂU, EDITURA PRUT, 2018); „MASA DE SĂRBĂTOARE” (BUCUREȘTI, EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ, 2020), „MARIA ȘI ARMA” (CHIȘINĂU, EDITURA PRUT, 2024). DRAMATURGIE: „PROIECTUL UNEI TRAGEDII” (CHIȘINĂU, EDITURA ARC, 2001; „MAIMUȚA ÎN BAIE” (CHIȘINĂU, EDITURA ARC, 2006). CRITICĂ DE TEATRU: „GODOT ELIBERATORUL” (CHIȘINĂU, EDITURA CARTIER, 1999). PREMII: PREMIUL PENTRU DEBUT AL USM, 1992; PREMIUL USM, 1996; PREMIUL PENTRU CEL MAI BUN CRITIC DE TEATRU, 1997; PREMIUL TINERETULUI, 1997; PREMIUL FRONTIERA POESIS (1998).

AVEM O CAMERĂ GOALĂ

Pentru că avem o cameră goală,
te putem primi.
Uită că ți-au rupt plăcuța,
au călcat-o în picioare,
nici movilă nu ai,
pământul s-a lăsat,
bucățile din plăcuță s-au împrăștiat
și pe ele, bucăți
din numele tău.

Uită ce s-a întâmplat într-o zi de vară,
când vă jucați la umbra agudului
cu o armă încărcată,
fără să vrei
ai apăsât pe trăgaci,
plumbul a țâșnit –
n-ai mai avut viață
după împușcătura aceea,
doar unghere întunecate
în care vinul negru te adormea,
iar în toate visele vedeai agudul
sub care plumbul iese pe țeavă
nimerind într-o inimă de copil,
inima celui mai bun prieten al tău.

N-a venit nimeni să-ți aducă flori,
au venit să-ți calce numele în picioare.

Nimeni nu va ști cine-i în groapa ta,
sub crucea ta,
nu mai ești legat de locul acela,
și pentru că în casa cu pereți proaspăt văruiți
avem o cameră goală
în care de mult nu s-au auzit pași sau foșnete,
te putem primi.

DUMINICĂ

Am visat niște lumânări
groase cât tulpinile copacilor.
Azi e duminică și eu
îmi îmbrățișez perna mai strâns.
Nu-mi spune că iarăși am început
să scrâșnesc din dinți
nu mă trezi să ascult răpăitul ploii
mai bine lămurește-mi în puține cuvinte
de ce nu-mi aud inima când dorm.

COASA MECANICĂ

Ochi în ochi cu polițiștii
care ies din mașină
arătându-ți insigna
întrebându-te ce cauți pe medeanul
cu ierburi încălcite
nu cumva ai droguri în torbă

Ochi în ochi cu fluturii
în zi caniculară
toropiți de căldură
își simt trupul greu
dau abia-abia din aripi
sugând ultimii stropi de nectar
din florile ofilite

Ochi în ochi cu mama
chemându-te să treci pe la ea
să-i stropești cu apă țărâna
să vorbești fără grabă
arătându-ți perna ei
udă de lacrimi

Ochi în ochi cu tânărul
fluturându-și pletele vopsite în verde
gârbovit sub povara chitarei
întorcându-și privirile în altă parte
îngrozit să vadă o liră sfărâmată
în brațele tale

Ochi în ochi cu cerșetorii
așezați pe trotuar
înconjurați cu genți vârgate
spunându-ți prin gesturi că ei nu renunță
nu renunță la viață
că lumea se ține pe cei ca ei
nu pe cei ce tremură deasupra viețișoarelor
dedicate bănuților

Ochi în ochi cu porumbița
alungată din cuibarul improvizat la balcon,
cele două ouă fierbinți ale ei
culese dintre paie
frigându-ți pielea
zburând apoi prin aer
embrionilor simțind o clipă imponderabilitatea
înainte de a se zdrobi de asfalt

Ochi în ochi cu primul om
pe care-l vezi astăzi
nu-l saluți
nu te salută

Își pune pe față masca protectoare
pornește coasa mecanică
greierii sar de sub picioarele lui
iarba retezată se tânuie din urma lui.

DOUĂ ETAJE

Nu are flori de udat
covoare de scuturat
ceasuri de atins cu degetele,
doar să intre din când în când,
să descuie ușile
să deschidă larg ferestrele,
ai grijă de casă, i-au spus
și ea are

Trece prin camere
mai întâi la etajul întâi
apoi la doi,
nu are nimic de făcut,
doar să dea la o parte draperiile,
să tragă de mânere,
să asculte vâjâitul dintre rame,
să împingă în afară
crengile cu cireșe putrede

Calcă pe covoare
amintindu-și de fețele celor care au ridicat pereții
au pus acoperișul
au umplut dulapurile cu veselă
au adus canapele moi,
n-au mai ajuns să mănânce din farfuriile de porțelan,
n-au mai băut din paharele grațioase cu picior,
nu s-au lăfăit pe canapele,
și-au lăsat casa,
casă cu două etaje,
i-au dat cheile,
au rugat-o să treacă din când în când

Unele ferestre se deschid spre răsărit
altele spre asfințit
un dormitor are geam spre miazănoapte
altul spre miazăzi,
aerul proaspăt circulă de-a lungul și de-a latul,
de sus până jos
dar nu poate
nu poate înlocui
aerul stătut

De ce au ales-o anume pe ea,
prin ce a meritat încrederea asta,
i-au dat cheile știind că tăcerea ei

se potrivește cel mai bine
cu tăcerea din camere?

Dirijoare a curenților de aer
se teme să nu se lovească de colțul vreunei mese,
să nu spargă o vază scumpă,
calcă pe covoare cu pași atenți,
nu se atinge de ceasuri,
nici nu se uită la ele
pentru că toate s-au oprit,
nu are rost să pierzi vremea în fața lor
nu vei afla cât e ora.

SĂ MĂ DESPART DE CEVA

Ziua întreagă cu mâinile în sân
abia spre seară un salt spre dulap
măcar să arunc ceva inutil
ceva uzat
alcătuit din fire tot mai subțiri

Dacă nu am făcut nimic din ce aş fi vrut să fac
măcar să smulg ceva din umbră
să mă despart de ceva
să mă descotorosesc de unul din straturile
clădite pe poliță

Ochiul înlăcrimat îl zărește
degetele îl scot nervoase
un prosop moale de bumbac
în care bebelușul era învelit după îmbăiere
singurul bebeluș dintr-o familie cu tot mai puțini
urmași
cocon cu sprâncene arcuite
cu obraji uzi
tot mai lung
mai împlinit
băiță după băiță

Căpușorul ud i-l vâram
într-un fel de scufie triumghiulară
cusută la unul din colțuri
nu se mai lăsa înfășurat
pe măsură ce creștea
dădea din mâini și din picioare
se dezvelea
se rostogolea pe pat
lăsând prosopul mototolit

La ce bun să-l mai țin pe poliță
nici nu mai e atât de alb
nu mai e fin și mângâios
nu au rămas pe el amprente sau adâncituri
o dungă ruginie a apărut pe cusătură
o pulbere se ridică dintre fire
nu e decât un obiect
în descompunere
o ultimă licărire a florilor de bumbac

Dar să nu-mi tremure mâinile
să fiu hotărâtă
o clipă de neatenție și-l pot scăpa înapoi în dulap
dacă l-am apucat
să nu-i mai dau drumul
să-l țin strâns ca în clește
de treisprezece ani mă uit la el
azi ne despărțim
îl privesc ultima dată
îl arunc din toate puterile
prosopul zboară fluturându-și colțurile –
până ajunge la gunoiște
se destramă cu totul

STELELE ACELEA

Să mă uit atât de intens la o stea
încât ea să simtă că cineva o privește,
să tresară de parcă ar fi străpunsă de o lance,
să se oprească în mijlocul cerului,
să rămână așa încremenită o secundă,
mai multe secunde,

apoi să se întoarcă spre mine
cu tot cu stelele învecinate
chemându-mă cu un sunet de trâmbiță,
un sunet care să se piardă în vacarmul galaxiilor,
iar eu să nu-mi aud decât propriul scâncet
și din toate cuvintele pe care le știu
să nu-mi răsunе în urechi
decât ceea ce nu voi avea timp, nici putere să spun
pentru că stelele acelea, stelele acelea
mă vor ucide

RITUAL

Lacrimi nu mai are
nu s-a bărbierit de trei zile
abia se ține pe picioare

Zărește profilul fiicei sub capac
nădejdea lui
lumina ochilor lui
e coborâtă cu grijă
lăsată singură
sub ploaia de țărână

Ce poate face un tată?
ce bulgăre să aleagă?
cei veniți să-și ia rămas-bun
stau aplecați peste marginea lunecoasă
cu țărână în palme

Asurzit de răpăitul bulgărilor
apucă și el din grămada de pământ reavăn
aruncă peste capac
își va scutura degetele
ori nu?
fără să știe că îl privim cu lupa
le scutură
ni le scuturăm și noi
Întâlnire în mare
Mica dansatoare
se leagănă pe valuri.
O întreb dacă e liniște în orașul ei.
Liniște în Borîspil?
S-au obișnuit cu rachetele, cu bubuiturile,
casa lor e lângă aeroportul internațional,
sirenele se aud în fiecare zi,
nici nu-i vine să creadă că poți sta întins pe nisip
fără să fugi spre un adăpost.
Apa se zbciumă între noi,
tot apa ne-a adus aproape una de alta,

**CEREMONIA DE CONFERIRE A ORDINULUI ARTELOR
ȘI LITERELOR SCRITORULUI EMILIAN GALAICU-PĂUN**

În imagine: Excelența Sa, Dominique Waag, Ambasadoarea Republicii Franceze în Republica Moldova (stânga) și singurul Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres al Basarabiei, scriitorul Emilian Galaicu-Păun (dreapta)

pe plajă stăteam lungite la zeci de pași distanță,
nu ne deranjam,
nici nu aveam chef de vorbă,
doar între valuri spumoase, discutăm.

Născută în Kiiv,
spune că poate să-mi arate fotografii cu bunici, stră-
bunici,
kiieveni get-beget,
în tinerețe a purtat vâșivankă, panglici multicolore,
cununi de flori,
a dansat în ansamblu, a cutreierat Ucraina,
dansatoare amatoare,
economistă de meserie,
are și categorie sportivă la înot,
toți ai ei au învățat să înoate în Nipru,
doar nepotul nu știe să se țină la suprafața apei,
îl cheamă Daniil, băiatul acela înalt
mult mai înalt decât ea
care se bălăcește la mal.

Și soțul?
A rămas în Borîspil,
lucrează pentru front,
i-au dat voie să se demobilizeze, anul trecut,
din plutonul lui, doar patru au rămas în viață.
Aveți grijă să nu vină și la voi războiul, îmi spune,
Doamne ferește să vină și peste voi.

Numele meu e Zoia,
nu-mi vine să cred că am ajuns aici.
Ochii verzi deodată i se largesc,
întinde un braț spre mine
dar valul vine prea repede,
mă plesnește peste obraz,
mă saltă în sus
apoi mă trage la adânc
și iar mă ridică
împingându-mă lin spre Zoia.

EPOCĂ

Să fii cel mai
bogat om din lume și să smulgi
firimiturile
de la gura celor pândiți de vulturi.

Să fii președintele
celei mai mari țări din lume și să sfârteci
bucăți din țara vecină,
cu tot cu copii morți.

Să fii cea mai
frumoasă femeie din lume și să nu poți
trăi o zi
fără să-ți pui frumusețea pe rețele.

Să se teamă de tine
fiecare suflet din țara pe care o conduci,
și tu să râzi mulțumit la parada militară
troienită de flori.

Să ai toată puterea pe continentul tău și pe
alte continente,
iar tu să vrei Groenlanda.

Să ai în mâini statul și religia și să urmărești
dacă nu cumva
o copilă nu și-a legat
destul de strâns hijabul.

Să pui droguri într-o trotinetă electrică și să te rogi
la Dumnezeu
ca ea să treacă neobservată
prin toate vămile.

Să întinzi spre cineva o mână
apoi să fluturi din ea zicând „ridică-te singur”.

Să treci noaptea pe un pod și să te doară
împunsătura
cornului de argint al lunii.

EMINESCULOLOGIE

DIALOG ÎNTRE LUCIA ȚURCANU ȘI EUGEN LUNGU DESPRE EDIȚIILE OPEREI EMINESCIENE ÎN R.S.S.M.

EUGEN LUNGU: „EMINESCU A FOST PENTRU NOI DECENII ÎN ȘIR «FRUCTUL CULTURAL» OPRIT SAU DOZAT CU RECALCITRANȚĂ DOGMATICĂ...”

Lucia ȚURCANU: Stimate domnule Eugen Lungu, în 1981, la zece ani de la apariția, în RSS Moldovenească, a primei ediții critice a operei lui Mihai Eminescu (*Opere alese, în 4 volume, Editura Cartea Moldovenească*), îngrijită de Lazăr Ciobanu, cu un cuvânt-înainte de Andrei Lupan, ați participat la publicarea unei noi ediții (*Opere, în 3 volume, Editura Literatura Artistică*), alături de același Lazăr Ciobanu. Ce a determinat necesitatea de a scoate o nouă ediție? Doar epuizarea tirajului din 1971?

Eugen LUNGU: Da, am cele patru volume Eminescu apărute la Editura Cartea Moldovenească (1971). Eram student la Litere, la Universitatea de Stat, pe atunci în RSSM era o singură universitate. Poetul apărea în seria „Clasicii literaturii moldovenești”, concepută grafic de Ilia Bogdesco. Toate volumele aveau supracopertă cu profilul eminescian, creație a aceluiași pictor. Poezia, antumă și postumă, era grupată în primele două volume, fiecare dintre ele cu un tiraj uriaș dacă ne raportăm la prezent: 26 000 de exemplare! Proza avea un tiraj de 13 000, iar publicistica și corespondența – 20 000 de exemplare. Era cea mai masivă ediție Eminescu din RSSM. Cele patru cărți din 1971 au fost precedate de ediții mult mai modeste.

Una dintre primele apariții cu litere chirilice a fost cartea M. Eminescu, *Poezii*, antologie scoasă de Editura Pedagogică de Stat a RSS Moldovenești „Școala Sovietică” la Chișinău în 1956. Selecția apărea sub îngrijirea lui Ramil Portnoi. Avea 364 de pagini. Volumul era însoțit de o prefață semnată de editor, text conceput în cel mai vulgar spirit al dogmatismului marxist-leninist! Este foarte interesantă scuza lui R. Portnoi. Păstrez ortografia originalului: „În ediția de față, neavând la îndămână manuscrisele, ne-am condus atât în ceea ce privește cuprinsul cât și textul poeziilor de edițiile, care au ieșit la lumină în Republica Norodnică Română în cei din urmă trii-patru ani”.

Din câte înțelegem din studiul lui Lucian Boia *Mihai Eminescu, românul absolut...* (Humanitas, 2015), după război, și în RPR „Eminescu era greu de găsit în librării”. Prima „cunoștință” cu poetul am făcut-o, când eram elev, după o ediție bucureșteană din colecția BPT, seria cu coperte roșii. Apoi au urmat aprofundările.

Revenind la tipărirea din 1956 îngrijită de R. Portnoi, trebuie să menționăm că și această ediție a fost precedată de un volum similar (copertă, prezentare grafică, antologator etc.) la aceeași editură în 1954 (384 de pagini). Tot acolo, în 1956 apărea

și o selecție de proză eminesciană (218 pagini). Fiecare dintre cele trei ediții era imprimată într-un tiraj de câte 10 000 de exemplare, ceea ce vădea o adevărată „foame” de Eminescu. În 1957, la Editura de Stat a Moldovei, în colecția „Cartea pentru toți”, se mai lansa un volum Eminescu, intitulat *Lirică*. În 1965, Editura Lumina tipărea un volum (Eminescu, *Poezii*) de excepție prin luxul ilustrativ – imaginile, extraordinar de interesante, erau opera pictorului Igor Vieru. Fiecare poem era însoțit de o ilustrație! E greu să ne imaginăm pentru acele vremuri, dar cartea, de format mare, avea și un Cuvânt-înainte semnat de Mihail Sadoveanu. Ediția copia practic, până și prin stilistica ilustrațiilor, un volum similar scos la București de Editura Tineretului în 1961, cu același titlu: Eminescu, *Poezii*. Ilustrațiile erau semnate de bine cunoscutul designer de carte Jules Perahim, care fusese o perioadă și la Chișinău, iar din 1969 s-a stabilit în Franța. A decedat în 2008 la Paris. Rămâne să mai adaug că „sosia” moldovenească a ediției în cauză era redactată de Spiridon Vangheli.

Poetul, dar mai ales publicistul Eminescu a fost privit cu multă suspiciune de kulturnicii din RSSM.

KGB-ul îi urmărea pe cei care citiseră sau aveau în bibliotecă proprie *Opera politică*, ediția I. Crețu din 1941. Articolele scriitorului de la „Timpul”, care vizau ocuparea Basarabiei de către ruși, erau o adevărată dinamită sub ideologia sovietică despre seculara *drujbă* dintre „marele popor rus și norodul moldovenesc”. Nu în zadar, poetul era numit de politrucii „Calul Troian al naționalismului românesc în RSSM”. Din textele tipărite erau radiate cu strânsnicie cuvintele *român* și *românesc*. În nici una din edițiile scoase la Chișinău nu vom regăsi poemul *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*, una dintre poeziile de tinerețe ale lui Eminescu.

Am reușit să citesc *Opera politică* abia în 1985, la Moscova, unde mă aflam la recalificare. Frecventam Biblioteca de Literatură Străină și nu m-a întrebat nimeni de ce iau anume această carte. Acolo am citit și alte titluri care în RSSM se aflau sub sechestru. Evident, securitatea avea ochiul și pe alți scriitori români. Unul dintre ei era Marin Preda, care devenise un caz după publicarea *Delirului*. Ziarul moscovit „Literaturnaia gazeta” a condamnat romanul, așa că băieții cu petlițe albastre îi urmăreau pe cei care citiseră cartea, dar și pe cei care parcurseseră noua trilogie *Cel mai iubit dintre pământeni*. În 1990, Editura Literatura Artistică republica *Cel mai iubit...* în două volume în seria „Mari prozatori ai secolului XX” și am văzut în

librăria de la parterul Casei Editurilor un cetățean din România care cumpăra un sac de cărți cu respectivul roman! Azi librăria de care pomenesc aici se numește Eminescu, Teatrul Național din Chișinău a fost rebotezat Eminescu după ce purtase un nume rusesc. Avem un scuar Eminescu, câteva monumente Eminescu, o stradă ce-i poartă numele ș.a.m.d. Ceea ce era de neimaginat atunci când numele poetului era încâtușat parcă într-un cocon al tăcerii și era reactivat doar în condiții când nu se putea tăcea. Aniversări, reeditări ș.a. Să nu uităm că în acea perioadă o carte pentru copii cu povestea *Frumoasa lumii*, basm popular prelucrat de poet, a fost retrasă din librării și dată la topit.

Iată încă un caz, care de data asta se rezolva în sens invers decât și-ar fi dorit inițiatorul lui. La reeditare, monografia *Narcis și Hyperion* a reputatului nostru eminescolog Mihai Cimpoi a fost acuzată de idealism. Cel care aducea învinuirea era chiar din sânul editurii. Pârătorul, nemulțumit că responsabilii editurii căroră le-a expus „pericolul” nu iau măsuri împotriva „vrăjmașului” ideologic, a scris atunci o delațiune împotriva lui M. Cimpoi. Denunțul nu a fost trimis șefilor pe ideologie din republică, ci direct la Moscova și era adresat celui mai înalt organ de partid – congresul PCUS! Ei bine, începuse *perestroika*, așa că vigilența organelor ideologice intrase în ralanti. Făcută cu câțiva ani mai înainte, o asemenea turnătorie putea avea consecințe grave atât pentru autorul cărții, cât și pentru editură.

L.Ț.: Ediția din 1981, susține Lazăr Ciobanu în *Notă asupra ediției, „are la bază textele celor patru volume apărute în 1971 (M. Eminescu, Opere alese, C., Cartea Moldovenească), însoțite, desigur, de complectările și rectificările de rigoare. Au fost incluse basmele versificate Călin Nebunul, Fata în grădina de aur, precum și unele balade și legende, care vor înlesni cititorilor cunoașterea nemijlocită a surselor cunoscutelelor poeme Călin și Luceafărul, relevând modul de fortificare a elementelor populare în lirica erotică și peisagistică a poetului. // Și în ediția prezentă s-au respectat principiile din precedentă: primul volum include poezia antumă cât și o parte din operele de inspirație folclorică; cel de-al doilea – postumele. Volumul al treilea – proza artistică”. Ce s-a întâmplat cu publicistica și corespondența (o parte din publicistica literară și câteva scrisori alcătuiau volumul IV al ediției din 1971, după ce, în 1963, apăruse volumul Articole și scrisori, tot la Cartea Moldovenească)? S-a renunțat la*

aceste texte din economie editorială sau a fost o formă de „rectificare” impusă de cenzură? Este o poveste în spatele acestei revizuirii? Și cum ați ajuns dumneavoastră să faceți parte din echipa care a lucrat la această ediție?

E.L.: Seria eminesciană din 1981 se confrun-ta cu un șir de restricții atât informațional-editoriale, cât și prin numărul de opere incluse în ea. Volumul 4, de publicistică și corespondență, cum bine ai observat, nu mai figura în planurile editurii. Plutea, așa, o rumoare, în jurul lui, se șoptea câte ceva, dar nu era clar cine l-a interzis și de ce. Seria avea un colegiu redacțional în care erau incluși Constantin Popovici, eminescologul de serviciu al regimului, Haralambie Corbu și Efim Levit. Poate că la acest nivel s-a luat decizia de a nu atinge partea cea mai periculoasă, cum se credea în sferele de sus ale partidului, a scrierilor clasicului – publicistica. Poate că excludiunea venea din culoarele de sus ale puterii, adică de la CC. Acel volum nici nu a fost prezentat Editurii Literatura Artistică.

Eu am fost numit redactorul celor trei manuscrise care conțineau poezia antumă și postumă, plus proza. Toate trei cărțile au avut, la apariție, un număr egal de exemplare – 35 000. Designul seriei, inclusiv copertele, a fost creat de Isai Cârnu. O parte mică de tiraj a avut și supracoperte, în librării s-au comercializat volume fără supracoperte.

E o poveste cum am ajuns eu în calitate de coautor, împreună cu Lazăr Ciobanu, al adnotărilor și notelor, iar la volumul trei, de proză, autor al comentariilor și notelor. De regulă, manuscrisele se predau în editură dactilografiate la mașină. În cazul reeditărilor, practica era alta: pe foi A4 se încliau paginile din ediția tipărită (precedentă). Dacă existau erori de tipar, se lipea pe cuvântul sau rândul compromis textul corectat, evident bătut la mașină. Trebuie să precizez că ediția precedentă, cea din 1971, conținea mai multe erori de tipar care nu au fost corectate, dar și unele chestii care mi s-au părut abracadabrante. Spre exemplu, în poemul *Umbra lui Istrate Dabija-voievod*, în versurile finale („*Răpiți paharele cu palma./ Iar pe pahar să strângă pumn/ Și să cântăm cu toți de-a valma/ Diac tomnatic și alumn*”). poetul includea în text cuvântul *alumn*. Mă rog, un latinism mai puțin obișnuit (*alumnus* – discipol, elev), dar care la *Glosar* era explicat zăpăcitor de eronat: *aluminu* (vezi vol. 2 din 1971, p. 355). Eroarea nu a fost corectată și urma să treacă în ediția din 1981! Erau și altele de același gen. Asta m-a infuriat ca redactor,

FAȚĂ | VERSO

LITERATURA „BINELUI” – O SCRIITURĂ ANTITRUIISM

de VIORICA-ELA CARAMAN

NARINE ABGARIAN
**VIAȚA E MAI DREAPTĂ
DECÂT MOARTEA**
BUCUREȘTI, HUMANITAS, 2025

Paradoxal, deși literatura se înscrie structural în sfera binelui uman, să spui binelui pe nume într-o carte seamănă cu un autodenunț de nescriitor, pentru că și cei care au rămas pentru vecie cu numele de scriitori au riscat să-și dilueze blazonul scriind prea vădit despre bine... Oricine poate constata că Dante (dacă îl mai citim, dar mai putem să-l citim astăzi?) a intrigat cu *Infernul* și a cam plictisit cu *Paradisul*. Doar că, fiind talentul scriitoricesc o poțiune din mai multe ingrediente, inclusiv dintr-o esență care trezește întotdeauna o necesară vigilență morală față cu istoria, iar în prezent asistând la războaie noi peste războaie cronice, binele a devenit intrigă literară în sine. Și scriitoarea armeană Narine Abgarian, tradusă în românește la Humanitas în anii din urmă, a găsit-o cu o ușurință expiatoare într-un sine scriitoricesc inconfundabil și făcut parcă să scrie despre bine, dar unul cu lacrimi, un bine construit pe ruinele umanității.

Primul său roman tradus în română, *Din cer au căzut trei mere*, mărturisește povestea nesperată a Anatoliei care, la 58 de ani, este purtătoarea unui miracol ce va reînvia satul în prag de moarte. Femeia se culcă să moară, într-o orânduire insurmontabilă, și se trezește la sfârșitul cărții că aduce pe lume un copil, spre stupoarea personajelor din jur – toate ca unul figuri încremenite ale asfințitului –, dar și a cititorului, care primește și el un măr din cer!, ca-ntr-un eres, printr-un soi de *mise en abime* transliterar cu totul special.

Cel de-al doilea roman, *Simon*, derulează rând pe rând poveștile unor femei: Suzana, Eliza, Sofia, Sașia Vardanuș, cărora vraja iubirii lui Simon, produsă ca un miracol, le va schimba destinele sau măcar cursul interior. Este un roman în care autoarea reușește să spulbere o mentalitate tradițională a relației amoroase, fără nici măcar să prolifereze poligamia contrariantă, făcând din Simon o figură aerată, aproape biblică, în straie prăfuite de lemnar silitor, umblând să repare ceva pe la cineva...

Viața e mai dreaptă decât moartea, cea de-a treia carte a Narinei Abgarian tradusă la noi, este o colecție de povestiri despre locuitorii orașelului armenesc Berd, pe vremuri o localitate rurală și punct biografic de plecare al scriitoarei, apoi și scenă a războiului interminabil din Karabagh. Cartea este un volum despre ororile războiului văzute de la înălțimea micilor

gesturi de supraviețuire. În Berdul natal, care părea un început de lume, ca expresie a căldurii umane și a păcii, se instalează deci la un moment dat acest război fără sfârșit, context în care Narine emigrează în Rusia, unde devine scriitoare, iar după un timp, odată cu declanșarea războiului putinist contra Ucrainei, părăsește Moscova, această origine a răului din prezentul european și mondial. Revine în Armenia, apoi emigrează în Germania, urmându-și soțul. Cu ocazia traducerilor în românește, scriitoarea vizitează Bucureștiul în repetate rânduri, iar în această toamnă a fost prezentă și la Chișinău pentru o întâlnire cu cititorii săi la Teatrul Cehov.

În ultimul volum de proză amintit, Narine își dezvăluie natura nostalgică după frumusețea și bunătatea spațiului pe care l-a părăsit. Scrie purtând cu gândul grija apropiatilor, care trăiesc continuu amenințarea războiului și duce cu sine angoasa riscului de a-și pierde tatăl, rămas în Armenia. O fire hotărâtă, care-și ia resursele interioare din gesturi existențiale devenite ritualice, tatăl ei merge și azi sfidător și neabătut să culeagă zmeură pe câmpul de luptă. Nu-l poate opri nimeni. Un protest aproape poetic, ca un ritual de chemare a păcii în lume. Moment biografic topit în carte, unde un personaj merge acolo

unde cad bombe și trag tunuri să culeagă imortele pentru a meșteri mături cu care își parfumează și înveșnicește vatra gospodăriei. Bătrânul din carte moare spulberat de obuze, însă nu moare forța sa sufletească de a înfrunta moartea.

Viața e mai dreaptă decât moartea este, în primul rând, o proză despre tragedii, dar și un manual al binelui, al umanismului. O carte despre oameni care-și pierde relațiile din cauza războiului și devin niște constelații de suferință, dar și oameni care rezistă apoi unii cu alții prin pierderile pe care le trăiesc, devenind precum fenomenele naturii și formând un fel de coexistențe de securitate. Deși unii nu se mai unesc de teama de a nu înmulți durerea, se așteaptă unii pe alții ca răsăritul soarelui, cu iubire și fără posesivitate. Se întâmplă asta și pentru a șterge din fașă orice convenție care ar da vreun drept de posesie unei ființe asupra celeilalte, de teama de a nu alimenta într-un registru deviat războiul... Între oameni se instalează pe undeva frumusețea distantă a galaxiilor ca formă de rezistență, ceea ce în afara literaturii ar însemna alienare, traumă, patologie... Se pare că în acest nod hermeneutic zac resorturile literare ale unei prozatoare inconfundabile, de căutat pentru vitalitatea ascunsă într-un sămbure neștiut al binelui.

CARTIER | NOUȚĂȚI

UTE SCHMIDT
**BASARABIA. COLONII GERMANE
DE LA MAREA NEAGRĂ**
TRADUCERE DE CRISTINA GROSSU-CHIRIAC

„În anul 1813, țarul Alexandru a invitat coloniști germani să se stabilească la Marea Neagră. Pe parcursul a cinci-șase generații, originari preponderent din Prusia și Germania de Sud-Vest, imigranții au creat o comunitate prosperă. Fiind o minoritate mică într-o diversitate etnică și religioasă pestriță, ei au trăit în bună vecinătate cu moldovenii, rușii, ucrainenii, bulgarii, evreii și cu alte grupuri. În 1918, Basarabia a revenit României. Repatrierea germanilor din toamna anului 1940 a marcat sfârșitul istoriei lor de 125 de ani de colonizare. Cartea descrie originea și forma de colonizare a Basarabiei cu germani, cultura lor rurală marcată de autonomia locală și etica protestantă, dar și conviețuirea cu alte naționalități. Autoarea încheie cu observații din Basarabia de astăzi, divizată, din anul 1991, între Republica Moldova și Ucraina: «M-a emoționat să văd parcursul vieții germanilor din Basarabia [...] prezentat într-un mod atât de clar, empatic și, în același timp, atât de plăcut de obiectiv.» (Horst Köhler, fost președinte al Germaniei).”

EDITURA

În povestirea *Cireada*, Manuș are sufletul pe jumătate împietrit. Nu se poartă bine cu animalele de casă și crede că sunt făcute să fie sacrificate. Le disprețuiește, le cearță, le înjură. (Oare câți țărani din cultura noastră nu fac la fel?) Singura vietate cu care pare să aibă o relație frumoasă este o bufniță temătoare, care o vizitează, de fiecare dată cu prudență, pe vreme rea în podul casei, o bufniță care aproape că nu se lasă domesticită, dar nici nu refuză cu totul lumea oamenilor. Țărancă Manuș observă că aceasta este singura vietate cu demnitate personală, căci blegovenia celorlalte atrage ca un blestem moartea. Filozofia ei e simplă, dar fundamentală: pentru animale care se lasă mâncate a murit soțul ei, nevoit să le ducă la păscut în zona de război, singurul câmp accesibil de pășunat. Așa cum este ea, discretă, modestă, atentă, prevenitoare, bufnița nu ar fi atras ploaia de gloanțe. Manuș respectă doar bufnița, căci ea este de partea vieții pentru că nu se lasă mâncată. Țărancă Manuș are sufletul pe jumătate împietrit de dragul vieții!

Povestirea *Sona* este poate cea mai autobiografică din carte, fiind transcrisă din viața reală. Este o istorie despre sora scriitoarei, care a trăit bombardamentele, la doar opt ani, pe pielea proprie, urmând un timp îndelungat de vindecare a sufletului copilului care a fost, bântuit de himerele morții. Iar victoria asupra acestora și marea eliberare individuală a fost refugiul său în pictură, prin care a reușit să atenueze contururile tăioase ale realității, ilustrând ea însăși prezentul volum în mod grăitor din mai multe puncte de vedere.

Narine Abgarian a fost crescută și educată, după cum mărturisește scriitoarea însăși, într-o lume mică și cu foarte multe limite. Dar se pare că această microdimensiune originală ascundea un arc voltaic pe axa umanității și a intimității care păstrează intactă esența tare a viului, dezvăluindu-se astăzi printr-un scris care transgresează spațiul și istoria către o perenitate neașteptată. Când suntem martori cu toții la ororile războaielor lumii, scriitoarea a ajuns să creadă că o felie de cașcaval, o melodie jazz și o discuție prietenească îi sunt destule pentru a trăi cu binele în față și a-l împărtăși, de asemenea, cititorilor săi. Nu este oare aceasta fundamental și pentru noi toți? Cu cât mai aproape de război – cu atât mai evident.

TATIANA ȚIBULEAC
CÂND EȘTI FERICIT,
LOVEȘTE PRIMUL
CHIȘINĂU, CARTIER, 2025

SEMN DE CARTE

SÂNGERARE CONTROLATĂ

de DUMITRU ANDRECA

CARE ESTE TRAUMA MEA? Că am crescut fără mamă, că l-am părăsit pe tata, că nu am avut grijă de bărbatul pe care l-am iubit și a ajuns unde a ajuns? Sau poate Benoît Gérard are dreptate și trauma mea este, de fapt, trauma noastră? A lui Malik, a Fimei, a tuturor celor care au plecat de acasă să caute o viață mai bună, dar n-au găsit-o? Deși unii poate au găsit-o? Firma e fericită aici. Pașa e fericit. Ea e foarte fericită. Eu nu sunt, dar eu n-aș fi nici în Moldova. Mă gândesc de multe ori că fericirea mea, de fapt, în asta constă: să am un loc în care să mă tânguiesc.” (Tatiana Țibuleac, *Când ești fericit, lovește primul*, Editura Cartier, 2025)

Puțini prozatori contemporani au reușit să-și construiască un univers recognoscibil prin densitatea emoției și intensitatea durerii așa cum a făcut-o Tatiana Țibuleac, autoarea care a transformat trauma în materie estetică și fragilitatea într-o formă de curaj. Romanul *Când ești fericit, lovește primul*, apărut la Editura Cartier în 2025, confirmă un parcurs literar spectaculos și o maturitate artistică deplină: este, fără îndoială, cel mai elaborat roman al autoarei, o carte despre fericire, dar și despre violența care se ascunde în spatele acesteia, despre echilibrul precar al unei lumi ce se clatină între iubire și distrugere.

După *Vara în care mama a avut ochii verzi* (2017) – roman al reconcilierii prin suferință – și *Grădina de sticlă* (2018) – roman al identității frante –, Tatiana Țibuleac revine cu o poveste care adâncește obsesiile anterioare, dar le așază într-o perspectivă morală și existențială mai complexă. *Când ești fericit, lovește primul* nu mai e doar o poveste despre pierdere, ci despre prețul fericirii: o reflecție asupra modului în care bucuria devine amenințătoare, despre cum momentul luminos se transformă într-o lovitură preventivă, o apărare împotriva inevitabilei căderi.

Tema fundamentală – fericirea trăită cu teamă – e dublată de o construcție narativă care îmbină lirismul introspectiv cu luciditatea psihologică. Autoarea rămâne fidelă aceluia ton confesiv, poetic, adesea tăios care i-a adus recunoaștere internațională. Propozițiile scurte, aproape incantatorii, formează un discurs al rupturii interioare, iar ritmul alert al frazei conferă senzația unei sincerității dureroase.

Romanul are o structură fragmentară, în care timpul e frânt, iar memoria se reconstituie prin episoade discontinue, asemenea unui jurnal scris cu intermitențe. Personajul narator (sau personajele – în funcție de

planurile narrative paralele) își reconstituie trecutul din bucăți, cu luciditatea celui care nu mai speră să se mântuie, ci doar să se înțeleagă.

Tatiana Țibuleac folosește, ca și în cărțile anterioare, monologul interior și perspectiva dublă: una rațională, analitică, și alta afectivă, distorsionată de emoție. Din „confruntarea” acestora rezultă o voce narativă tulburător de autentică, capabilă să convertească fragmentele realității în imagini poetice: fericirea e o armă albă, iubirea e o rătăcire lucidă, iar suferința, o pedagogie a adevărului.

În fundalul tramei prozastice mocnește mereu un conflict între generații, între tăcerea părinților și nevoia copiilor de a înțelege, între memorie și uitare, între protecția iubirii și violența care o însoțește. Autoarea vorbește despre vinovăție fără a judeca, despre durere fără a o teatraliza, despre fericire fără a o idealiza.

Puțini scriitori au simțul limbii la intensitatea Tatiane Țibuleac. Proza e, de fapt, o poezie disimulată în frază, o rostire care arde, fără niciun artificiu. În acest roman, limbajul devine personaj central: un corp viu, uneori blând, alteori agresiv. Fiecare enunț pare scris dintr-o nevoie de a spune ceea ce nu poate fi spus.

În spatele lirismului se află o disciplină a conciziei, o economie de instrumente literare care produce emoție prin tăcere, nu prin abundență. „Lovitura” din titlu devine, în fond, un act de limbaj: a spune înseamnă a lovi primul, a te apăra de tăcerea care urmează. Limbajul este și mijlocul de negociere între real și imaginar. În această proză, fericirea nu e un fapt, ci o proiecție, o construcție lingvistică fragilă, care se destramă odată cu rostirea. De aici, impresia de lirism tensionat, de echilibru instabil între tandrețe și cruzime.

Titlul romanului este o metaforă centrală și, totodată, un avertisment. În universul Tatiane Țibuleac, fericirea nu este o stare inocentă, ci o formă de vulnerabilitate. Când ești fericit, trebuie să lovești primul, altfel vei fi lovit, trădat, părăsit. În logica acestei lumi, fericirea devine un risc, iar iubirea, un act de inconștiență. Autoarea explorează o filozofie paradoxală a binelui: nu mai putem fi fericiti fără frică, trăind într-o epocă a violenței (subtile), a dezamăgirii perpetue. Romanul radiografiază psihologia fricii de fericire a oamenilor care, chiar și atunci când primesc darul bucuriei, îl sabotează, incapabili să-l creadă real. Fericire,

la Tatiana Țibuleac, nu e un sentiment, ci o formă de orbire: luminează prea tare, dezvăluie fisurile din suflet, iar instinctul de apărare declanșează lovitura. Romanul este, astfel, o meditație profundă asupra condiției umane: suntem fericiti doar atunci când putem distruge ceea ce iubim, pentru a-l salva de propria-i imperfecțiune.

Ca și în romanele anterioare, autoarea construiește un sistem de simboluri recurente: apa, oglinda, vântul, trupul rănit, copilăria, fiecare devenind purtător al memoriei afective. Obiectele au suflet, iar amintirile se mișcă între lumi. Naratorul se confruntă cu propriile proiecții, iar imaginile onirice intervin pentru a estompa granița dintre real și vis. De multe ori, visul oferă adevărul pe care realitatea îl refuză. Prin această tehnică a dublei expunerii, Tatiana Țibuleac se apropie de estetica realismului magic, dar o temperază prin observația psihologică: magia nu e fantastică, ci afectivă.

Simbolul central – lovitura – se multiplică în variante: cuvinte tăioase, gesturi reflexe, amintiri sângere. Fericirea și violența se reflectă una în alta. „Când iubești prea mult, o faci până la sânge” ar fi o zicere sintetică a acestei lumi românești.

Dacă *Vara în care mama a avut ochii verzi* a fost cartea revelării iubirii filiale, iar *Grădina de sticlă* romanul formării prin suferință, *Când ești fericit, lovește primul* pare a fi cartea împăcării imposibile, a lucidității amare. Este cartea unei scriitoare care își cunoaște perfect instrumentele literare și care refuză să se repete. Evoluția Tatiane Țibuleac constă în rafinarea tematică și aprofundare stilistică. De la lirismul confesiv al debutului, ajunge la o scriitură de maturitate, mai austeră dar și mai precisă. Se simte o liniște a expresiei, o siguranță în dozajul emoției, o înțelepciune a tăcerii. În contextul prozei românești contemporane, romanul se situează în zona literaturii unor autoare precum Gabriela Adameșteanu, Tatiana Niculescu, Ioana Pârvulescu sau Ruxandra Cesereanu, dar păstrează un timbru unic, acela al vocii feminine care înfruntă abisul cu blândețe. Ceea ce fascinează este modul în care autoarea transformă suferința în frumusețe. Ea nu scrie despre durere, ci prin durere. În romanul de față, fraza nu e doar un mijloc de expresie, ci o formă de catharsis. Fiecare pagină e o spovedanie intrinsecă, o rană care sângerează controlat. De aceea, romanul poate fi citit și ca un roman al vulnerabilității: cum să iubești

fără să te pierzi, cum să ierți fără să uiți, cum să fii fericit fără să distrugi. E o carte despre umanitatea noastră fragilă, scrisă cu limpezime crudă.

Într-o literatură contemporană tentată adesea de superficialitate și ironie, Tatiana Țibuleac propune o altă formă de sinceritate, aceea a tăcerii care plânge. Fericirea, pare să spună romanul, este o luptă tăcută. Iar cel care iubește mai mult, lovește primul, nu din răutate, ci din teama de a nu fi distrus de propria lumină.

Proza Tatiane Țibuleac a fost, de la debut, privită ca un fenomen de intensitate emoțională rară, o literatură a traumelor confesate cu luciditate și transformate, prin stil, în catharsis. Critica literară românească a observat constant această dublă tensiune între cruzime și tandrețe, între tăcerea sfâșiată și reconstrucția eu-lui. Daniel Cristea-Enache a vorbit, încă din 2019, despre „proza vindecării”, remarcând forța transformatoare a durerii și capacitatea autoarei de a converti suferința în artă. În același spirit, Paul Cernat observă că Tatiana Țibuleac „își construiește apocalipsele sentimentale cu o precizie de chirurg”, iar Cosmin Ciotloș atrăgea atenția asupra „limbajului spulberat al durerii”, în care fraza devine aproape o relicvă emoțională. Într-un registru mai reflexiv, Adina Dinițoiu și Radu Vancu au integrat proza Tatiane Țibuleac într-un peisaj mai amplu al literaturii post-traumatice și al discursului despre memorie. Adina Dinițoiu a analizat „imaginarul feminității post-sovietice” din *Grădina de sticlă*, în timp ce Radu Vancu a subliniat dimensiunea etică a poveștii ca formă de vindecare, relevanță și în acest volum, unde fericirea însăși devine o entitate instabilă, vulnerabilă, aproape străină de sine.

În romanul *Când ești fericit, lovește primul*, aceste teme ating pragul maturității artistice: fraza e mai reținută, imaginile mai austere, ironia mai subtilă, „o scriitură a gravității”, cum a spus Al. Cistelean, unde fiecare scenă poartă o „umbră” morală. Cartea confirmă, o dată în plus, destinul literar de o remarcabilă coerență tematică și stilistică al Tatiane Țibuleac.

Într-o epocă în care estetica spectacolului tinde să eclipseze literatura de analiză psihologică profundă, cu teme universale valabile, Tatiana Țibuleac scrie – cu liniște, cu luciditate și determinare – una dintre cele mai importante opere ale prozei românești contemporane.

POEME | PREMIUL „REVISTEI LITERARE”

ÎN VOI A RENĂSCUT BUCURIA VIETII! de FERENCZ-NAGY ZOLTÁN

FERENCZ-NAGY ZOLTÁN S-A NĂSCUT LA BRAȘOV ÎN 2001. A ABSOLVIT FACULTATEA DE LITERE LA UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” DIN CLUJ-NAPOCA. LUCREAZĂ LA REVISTA „HELIKON”. ÎN CÂTEVA LUNI VA APĂREA PRIMUL SĂU VOLUM DE POEZE, LA EDITURA ERDÉLYI HÍRADÓ, ÎN LIMBA MAGHIARĂ. UNELE POEZII AU FOST TRADUSE DE DÓRA MĂRCUȚIU-RÁCZ PENTRU EDIȚIA CLUJEANĂ A FESTIVALULUI „DISCUȚIA SECRETĂ”.

POEZIILE DE MAI JOS AU FOST TRADUSE DE KRISZTINA JOÓS PENTRU FESTIVALUL „LITERATURA TINERILOR”, ORGANIZAT DE UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA 12-14 SEPTEMBRIE 2025 LA CASA SCRITORILOR „ZAHARIA STANCU” DE LA NEPTUN, UNDE FERENCZ-NAGY ZOLTÁN A FOST DISTINS CU PREMIUL „REVISTEI LITERARE” DE LA CHIȘINĂU.

ÎN VOI A RENĂSCUT BUCURIA VIETII!

Nu există poezii;
Nu se plânge pe maluri.
Dar pe câmpuri se joacă fotbal.
Supraviețuitorii persistă.
Povestesc din când în când
prin câte au trecut,
și le transpun în proză.
Dar joacă fotbal.
Toții sunt fundași pricepuți,
meșteșugari și prozatori.
Excelenți la lovituri libere,
se luptă cu plictisul și bara.
N-au portar, cei care mai trăiesc
lovesc nu cu forță, ci cu îndemănare.

Supraviețuitorul e femeie și bărbat,
poate și părinte cândva,
între timp ocrotește și iubește,
mâna-i blândă și fără nume;
ce fotbalist, prozator, meșteșugar și purtător!

E bântuit de boli, spori malevolenți,
dar pe umerii lui doar viitorul apasă,
el, fotbalistul supraviețuitor! Dă cu șmirghel barele
meșteșugarul supraviețuitor, nici în el, nici în minge
așchie nu se-nfige.

În voi a renăscut bucuria vieții!
Vă iviți din ascunzișuri,
hrăniți sufletul fotbalului, meșteșugului,
prozei și al Sfântului Cristofor.

Dar luați aminte! O, fotbal!
Mărețul baraj!
Ușor se adună după el în prag de revărsare instituția.

O, proză! Măreața plasă!
Ușor se adună în ea minciuna.

O, meșteșug! Fabrica măreață!
Vor cucerii lumea prin ea!

O, Sfântule Cristofor! Ne treci peste apele deschise,
mare purtător, fără a-ți șopti în ureche
vreun imn ambrosian?

VREAU SĂ CITESC ȘI SĂ JOC FOTBAL CU KRISZTINA

vreau să citesc
și să joc fotbal cu Krisztina
în lentă succesiune
pe bănci umbrite apoi
pe terenul din fața Șagunei
între blocul cu grinzi și biserica ascunsă
pe stâncile de la Pietrele lui Solomon
apoi pe un teren de zgură din cartier
aproape de apartamentul lui Edwin din Steagu
printre blocuri
se ajunge acolo dinspre Calea București

e un drum lung prea lung
dar merită să-l parcurgi cu 17-le
terenuri bune pe străduțele laterale
baschet fotbal tenis și bănci umbrite
așa se poate citi apoi juca fotbal cu Krisztina
ea dă lovituri libere foarte bune
efect cu șiret interior
plasat jos derutant
eu cu șuturi de tip knuckleball nu gol vreau
ci să zguduie metalul porții

atunci Krisztina zice wow
mă simt puternic deși tot mai trist
vreau un trup
pe care fascismul să nu-l poată folosi
un trup care să iubească desăvârșit
și care dă lovituri libere
sau chiar și din acțiune șutează
de zguduie și cele mai splendide bare
iar pe cele șubrede sărmanele mai bine nici nu le lovesc
acolo mai degrabă înscrii un gol
să țină jocul mai mult

ca apoi lectura pe o bancă umbrită
să fie provocare pentru suflet și odihnă pentru trup
de exemplu Walter Benjamin în cel mai curat lotus al cartierului
iar Krisztina citind *Infinite Jest* cu cea mai dreaptă coloană a centrului
vorhim doar când găsim un cuvânt
ce ar merita să fie din nou la modă de dragul iubirii și pasiunii
dar astfel încât să nu poată fi folosit de niciun fel de fascism
să nu poată nici construi nici dărâma cu el vreun teren de fotbal

impotent să fii, fascismule! Îți dau un șut de tip knuckleball
după ce îți spun pe nume
ai tăi nu știu gustul sărutului
ai tăi se adoră pe ei înșiși

mingea dansează în aer
căci iubesc să dau șuturi de tip knuckleball
e tehnica mea preferată
trupul meu știe
și se adaptează

DUPĂ 20 DE ANI
STATUL ROMÂN A CUMPĂRAT
TRENURI NOI

Locomotiva e mereu prima.
Cine nu e primul, nu poate fi locomotivă;
eventual dacă dieselul, stăpânul liniilor secundare
se prinde din spate de un șir bine cuplat de vagoane,
poate răcni că el e, de fapt, locomotivă.

Dar primul este mereu locomotiva.

*

În fața tunelului de la Boș, pe șine de-a curmezișul,
zăcea o rachetă ce nu și-a găsit niciodată orbita.
De asta să rădă câțiva pustnici și hermeneuți locali:
în timp ce arată cu degetul, observă-le unghiile,
ce îngrijite. Straniu.
Cei mai mari pustnici gravitează pe orbite,
cei mai mari hermeneuți, lipsiți de lecturi
deraiază de pe calea criticilor;
loc de întâlnire al pustnicilor și hermeneuților
e această rachetă,
ce zace de-a curmezișul pe șinele din fața
tunelului de la Boș;

n-ar strica niște nume,
dar s-au șters de mult inscripțiile de pe ea.
Ar trebui sesizate autoritățile:
prezența obiectului pe șinele noastre este nedorită.

*

Anxietatea mă cuprinde
când trenul lasă în urmă Câmpia Turzii.
Trebuie să te lași zguduit de dealuri.
Dealurile sunt, de fapt, dune.
Dunele sunt blănoase.
Blana e, de fapt, vegetație.
Dealurile se adună în ținuturi.
Ținutul e, de fapt, motiv
să nu mă simt acasă.

Dar unde să mă simt acasă,
dacă n-am avut vreodată un râu?

*

Mașiniștii, la o frână bruscă,
își mai izbesc capul de țevi ieșite-n afară.
Au pensii mari,
își iau apartament pe Alexandru Vlahuță.

Privesc îndelungat de sub sprâncenele dese
tabla de șah,
partea dreaptă a frunții e roșie și umflată,
pioni ai mașiniștilor
calcă doar pe traverse sigure.

Vai de cel care jignește mașiniștii,
și se sperie de locomotive,
vai de cel care-n vis nu se gudură pe lângă
EA 42-ul de Craiova cu miros de păcură.

*

Du-te la gara locală (dacă există),
așteaptă intercity-ul (dacă trece pe acolo),
și bucură-te.

Traducere din maghiară
de Krisztina Joós

FULGENCIO MARTÍNEZ (N. 14 DECEMBRIE 1960, MURCIA, SPANIA). POET. PROFESOR DE FILOZOFIE. MAS-
TERAT ÎN FILOZOFIE ȘI ÎN FILOLOGIE HISPANICĂ. REDACTOR-ȘEF AL REVISTEI „ÁGORA-PAPELES DE ARTE
GRAMÁTICO». AUTOR AL UNOR PLACHETE DE VERSURI CARE AU APĂRUT ÎN SPANIA LA EDITURI DIN SEVIL-
LA, MADRID, OVIEDO. ÎN 2019, A PUBLICAT *LA ESCRITURA PLURAL*, 33 *POETAS ENTRE LA DISPERSIÓN Y LA
CONTINUIDAD DE UNA CULTURA*, O ANTOLOGIE A POEZIEI SPANIOLE CONTEMPORANE, PREFĂȚATĂ DE LUIS
ALBERTO DE CUENCA (EDITURA ARS POETICA). DE ASEMENEA, A PUBLICAT O CULEGERE DE NUVELE ȘI UN
ESEU DESPRE GÂNDIREA LUI ANTONIO MACHADO ÎN REVISTA „SYMPOSIUM” A UNIVERSITĂȚII CATOLICE DIN
PERNAMBUCO, RECIFE (BRAZILIA). POEMELE SALE AU FOST TRADUSE ÎN ROMÂNĂ ȘI INCLUSE ÎN ANTOLOGIA
POEZIE EUROPEANĂ CONTEMPORANĂ, III, EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE VALERIU STANCU (ȘTIINȚA, CHIȘINĂU, 2025).

Prietenului meu, Mircea V. Ciobanu

UN PESCUITOR DE SIMBOLURI
(PRIMĂVARA PE O INSULĂ)

„Și dacă sirenele cântă în plină furtună
Și eu vreau să cânt, tânguirea durerea-mi s-o spună...”
Joan Roís de Corella (poet valencian
de limbă catalană din sec. XV)

Eram
un pescar de simboluri.

Am văzut o dată
o floare aprinsă,
țâșnind din întuneric.

Eram...

Eram întruchiparea neliniștii,
Ochiul hipersensibil, iritabil.

Eram
disperarea
în fața finitudinii, furia
și melancolia,
ciocanul și pieptul
unde cad loviturile.

Eram
și voi fi cine am fost.

NAȘTEREA LUI HERACLE

„Din micul meu regat norocos,
Îmi păstrez acest obicei al căldurii.
și o înclinație imposibilă spre mit.”
Jaime Gil de Biedma, *Copilărie și confesiuni*
(poet barcelonez de limbă spaniolă din sec. XX)

Un strop de parfum în părul ei
și sandala neagră, din piele, care îi dezvăluie
arcul rozaliu al piciorului.

Abisul înalt al norilor
peste ochii ei îngustați
de muzica abia deslușită a dorinței
și care, ca un taur tânăr, fără glas,
muge eroic în fața ei.

Astăzi, destinul trece
la atingerea mâinii sale,
și poate că, într-o seară, el nu va se va mai întoarce
dintr-o iluzie atât de nebună.

Ea-și lasă deja părul să cadă,
ca un inger de piatră.

Resuscitând sclipirea
din simțuri, ea pleacă departe,
ca-ntr-un vârtej,
accelerându-și, cu fiecare pas,
respirația.

Egală cu o zeiță
și cu sămânța luminii în pântec,
s-a dus să găsească un tată
mai puțin teribil pentru fiul ei.
Ah, Alcmena doborâtă de-un fulger.

POETUL ȘI VISUL

lui Georg Trakl („Sebastian im Traum/
Sébastien dans le rêve”)

Asemeni pictorului care curăță o pânză
lucrată ani de zile
și-apoi o murdărește din nou
cu degetele lui înnegrite și cătrânite,
poetul nu încetează niciodată să scrie,
nici măcar în somn.

În vis se ia la harță cu inexprimabilul
care îl obligă să mângăiească,
să-și distrugă și să-și refacă versurile,
pentru ca sufletul său să-și păstreze un sens.

CARMEN
(DE BEAS DE SEGURA)*

În memoria lui Carmen de Michelena, profesoară de matematică,
discipolă a Institución Libre de Enseñanza, care și-a împărtășit
bucuria, cunoștințele sale umile și triumful asupra fricii
cu femeile mai în vârstă, lipsite de oportunități.

Nu au găsit mâini de femeie frântă,
căci stând în așteptarea vieții,
ea a rămas, până la sfârșit, ca un trandafir deschis,
exhalându-și parfumul în noaptea rece.

Nu au găsit nici oboseală, nici corupție după moartea ei.
În memoria ei, nu există viermi de zgâriat.
Oriunde s-ar afla acum, pasiunea ei va trăi veșnic.
Iar sufletu-i va continua să dea viață altor suflete.

Versuri traduse de A. Ciubotaru

*Un mic sat din Jaén, Andaluzia, unde a trăit poetul și mis-
ticul Ioan al Crucii.

CARTEA DE ISTORIE

BISERICA ȘI STATUL ÎN ANII REGIMULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA

de NICOLAE ENCIU

IONUȚ I. ENACHE
SLUJITORI AI BISERICII
ORTODOXE ROMÂNE DIN OLTENIA
SUB REGIM COMUNIST
CHIȘINĂU, LEXON-PRIM, 2025

La o distanță de aproape patru decenii de la dispariția în neantul istoriei a regimurilor dictatoriale din Europa Centrală și de Est, ajungem să înțelegem justetea celor afirmate de filozoful rus Nikolai Berdiaev, potrivit căruia atitudinea intransigent-dușmănoasă a comunismului față de orice religie nu constituie un fenomen incidental, ci însăși esența viziunii comuniste asupra lumii. Regimul comunist constituie sinonimul etatismului absolut, al statului totalitar care impune o unitate forțată a gândirii. Atribuindu-și statut de religie, comunismul este ostil oricărei alte religii și, în mod special, religiei creștine. Comunismul însuși pretinde a fi o religie care să înlocuiască creștinismul, pentru a satisface toate cerințele religioase ale sufletului uman, oferindu-i, astfel, vieții un sens¹. Caracterul fundamentalist și exclusivist al viziunii comuniste a fost afirmat, în primul rând și mai ales, de întemeietorii acesteia, marcând decisiv destinul tuturor popoarelor care au avut „fericirea” de a intra – fără să fi solicitat acest lucru – în „raiul comunist”.

Cu referire la România de după 23 august 1944, comunismul de tip sovietic ce i-a fost impus s-a pretins o nouă civilizație, calitativ superioară celei capitaliste pe care a negat-o cu pasiune, forțând societatea să trăiască într-un univers închis, ateu, represiv și umilitor.

În Raportul Comisiei Prezidențiale pentru analiza dictaturii comuniste în România (București, 2006), relația dintre Biserică

și stat în perioada postbelică, disidența religioasă ocupă un loc central în analiza naturii, scopului și efectelor regimului totalitar comunist în România. Chiar dacă se consideră a fi o întreprindere dificilă, avându-se în vedere numeroasele obstacole cu care se confruntă cercetătorul în tentativa de a ajunge la documentele relevante, Raportul Comisiei Prezidențiale subliniază în mod special obligativitatea analizei atât a principalelor acte normative care au reglementat organizarea și funcționarea cultelor religioase după 1945, cât și a arhivelor ecleziastice, rămase, până recent, inaccesibile majorității istoricilor².

Din acest punct de vedere, lucrarea istoricului Ionuț I. Enache *Slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române sub regim comunist (1944-1989)*³ valorifică o importantă temă de cercetare pentru istoria contemporană a românilor, în general, și pentru istoria Bisericii Ortodoxe Române, în particular, inaugurând o direcție istoriografică originală și de perspectivă în studierea raporturilor dintre Biserică și stat în anii regimului comunist și a dimensiunilor represiunii îndreptate împotriva clerului. Volumul constituie rezultatul unor ample și fructuoase investigații efectuate de autor pe parcursul anilor de studii în cadrul Școlii Doctorale Științe Umaniste și ale Educației a Universității de Stat din Moldova, finalizate inclusiv cu susținerea cu brio a unei valoroase teze de doctorat⁴.

Așa cum, pe bună dreptate, menționează autorul lucrării, religia creștină ortodoxă,

confesată de majoritatea covârșitoare a populației din România, constituie o parte integrantă a identității românești, toate faptele și evenimentele majore din istoria milenară a românilor sunt indisolubil legate de credința creștină. Parcursul istoric al românilor fiind marcat de mari izbânzii, dar și de dureroase involuții, instituția ecleziastică a traversat, împreună și alături de credincioșii săi, cotiturile radicale din evoluția firească a ortodoxiei românești.

Din acest punct de vedere, perioada cea mai gravă și tenebră din istoria Bisericii Ortodoxe Române a fost aceea în care regimul comunist postbelic și-a subsumat în totalitate instituția ecleziastică și pe slujitorii săi. În această ordine de idei, esența regimului comunist în România postbelică nu poate fi înțeleasă și abordată obiectiv fără o cercetare profundă a vieții religioase în România, în general, și a celei din Oltenia, în particular.

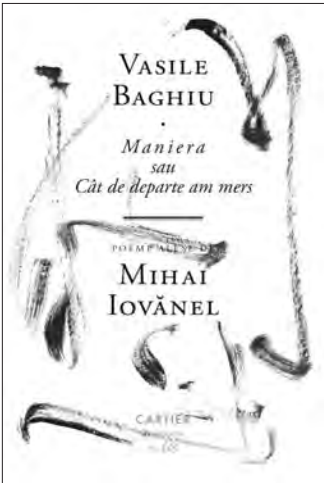
Pornind de la adevărul că perioada în care Biserica Ortodoxă Română și slujitorii săi au activat sub regim comunist a fost cea mai dificilă din istoria vieții religioase din România, autorul lucrării a urmărit să cerceteze raporturile dintre Biserică și statul comunist și ateu, pentru a aduce în mediul academic, dar și în spațiul public, argumente relevante privind impactul nefast al factorilor politici, geopolitici, ideologici asupra unei structuri ecleziastice create pe parcursul unei perioade istorice îndelungate, identificate, implicit, cu istoria spirituală a poporului român⁵.

Monografia lui Ionuț I. Enache constă din introducere, trei capitole structurate în subcapitole, concluzii și o listă bibliografică din 671 de titluri. Anexele care însoțesc și completează textul lucrării constau din patru interviuri realizate de autor cu martorii vieții religioase din România comunistă, 21 de studii de caz asupra unor preoți din județul Olt sub regim comunist (care s-au născut și care și-au dus misiunea în cadrul județului), surse iconografice.

Din perspectivă geografică, subiectul abordat în monografie include provincia istorică Oltenia, cu centrul la Craiova, județul Olt (cu reședința în mun. Slatina). Așa cum specifică autorul, până la reforma administrativă din 6 septembrie 1950 a existat și județul Romanați (cu reședința la Caracal), incluzând partea central-sudică a actualului județ Olt. Din acest motiv și pentru evidențierea unei imagini complete asupra fenomenului istoric abordat, autorul a tratat inclusiv acest mic interval de timp ce viza, în mod implicit, spațiul actual al județului Olt.

Pledoaria istoricului Ionuț I. Enache pentru investigarea vieții religioase în Oltenia, în procesul de instituționalizare și consolidare a regimului comunist, nu este întâmplătoare. De rând cu faptul că autorul este originar din or. Balș, jud. Olt, iar Oltenia este cunoscută ca provincia românească cu cea mai numeroasă populație creștin-ortodoxă (99 % din total), raportul dintre „centru” (București) și „periferie” (Oltenia) la nivel de stat și biserică a fost

CARTIER DE COLECȚIE | NOI APARIȚII

VASILE BAGHIU
MANIERA SAU CÂT DE DEPARTE AM MERS
POEME ALESE DE MIHAI IOVĂNEL

„Zecile de ani care au trecut de atunci [din momentul descoperirii versurilor lui Vasile Baghiu] au adăugat acestui destin noi și noi argumente de nesocotire a frontierelor, de la originalul concept al «himerismului» și volumele de poezie la romanele pline de viață și eseurile pline de idei, de la cariera științifică la traducerile literare și schița traiectoriei internaționale. Vasile Baghiu este la această oră nu doar unul dintre reprezentanții de marcă ai generației '90, ci și unul dintre scriitorii cei mai compleți și mai împliniți ai literaturii române actuale. Dumnezeu i-a dat doar talentul, destinul a avut puterea să și-l construiască singur.”

Ana BLANDIANA

RITA CHIRIAN
STEPE. POEME ALESE (2006-2025)
ANTOLOGIE DE AUTOR

„După «Casa fleacurilor» (2016) al cărei imaginar domestic explora limita dintre răceala obiectuală și frisonul existenței, a urmat o tăcere de opt ani. Rita Chirian a revenit la poezie abia în 2024, cu «Medusa». Prin titlu, cartea trimite atât la orizontul plurivalenței (pe direcția semnificației mitice), cât și spre versantul de pe care e afirmată o feminitate clocotitoare. /.../ Intransigentă, cu ochii îndreptați spre exterior, poezia Ritei Chirian propune anatomia derivei, a inadecvării și a demascării. Atentă, privind spre interior, impune pătrunderea pe un teritoriu care nu e doar al individualității sau al femininului. E al umanului.”

Grațiela BENGHA

mai puțin investigat în literatura de specialitate. Așa cum argumentează autorul lucrării, din Oltenia au participat cei mai mulți preoți în misiune creștină în anii celui de-Al Doilea Război Mondial în Transnistria. În Oltenia s-au refugiat cei mai mulți basarabeni, inclusiv clerici. Acea realitate nu putea scăpa de sub „ochiul de veghe” al autorităților sovietice, care au ocupat România în 1944, una din formele punitive aplicate fiind lichidarea Mitropoliei Olteniei în anul 1945. Potrivit autorului, la nivel politic, s-a putut constata o duplicitate în ceea ce privește Oltenia: pe de o parte, aici s-au afirmat spirite ce evocau necesitatea menținerii României în spațiul geopolitic, civilizațional și cultural european, dar pe de altă parte, tot aici s-a constituit și o mișcare subversivă de extremă stânga, printre membrii acesteia figurând și viitorul conducător al României socialiste, Nicolae Ceaușescu⁶.

Urmărind cercetarea, identificarea și estimarea rolului și impactului regimului comunist din Oltenia asupra Bisericii Ortodoxe Române și a destinului clerului din județul Olt în anii 1944-1989, Ionuț I. Enache analizează pe larg istoriografia problemei și sursele de documentare, impactul avut de regimul comunist asupra Bisericii Ortodoxe Române și al slujitorilor săi din perspectiva factorilor politic, educațional, ideologic și opresiv. Autorul recurge la identificarea interdependenței dintre modificările în structura organizatorică a instituțiilor ecleziastice ca urmare a ingerinței organelor instituțiilor de stat; caracterizează viața religioasă în Oltenia (județele Olt și Romanai) în procesul de instituționalizare și consolidare a regimului comunist din perspectiva resursei umane și a celei patrimoniale⁷.

Realizată în cheie interdisciplinară, prin utilizarea unor metode avansate de cercetare din domeniul istoriei, teologiei, politologiei, relațiilor internaționale, conflictologiei, sociologiei, geografiei, antropologiei, bibliometriei etc., lucrarea istoricului Ionuț I. Enache valorifică, în același timp, un set complex de surse istorice. Autorul a integrat în circuitul științific izvoare istorice inedite, identificate în arhive instituționale din România (Arhivele Naționale ale României, Arhivele Consiliului Național de Studiere a Arhivelor Securității), din Republica Moldova (Agenția Națională a Arhivelor) și din cadrul unui așezământ monahal din Oltenia (Arhiva Episcopiei Râmnicului), fapt care i-a permis conturarea unui tablou veridic

și cvasiexhaustiv al regimului comunist în Oltenia și impactului acestuia asupra Bisericii Ortodoxe Române și clerului din județul Olt în perioada 1944-1989.

Așa cum conchide autorul lucrării, Oltenia a fost una din zonele importante ale mișcării naționale de rezistență din România, care a inclus și clerul. Analiza izvoarelor istorice și a literaturii de specialitate a permis autorului să constate că în privința clerului din Oltenia se conturează un tablou nuanțat: unii dintre preoți au colaborat deschis cu regimul comunist, alții au încercat să „coabiteze”, în timp ce o altă parte din slujitorii bisericii au avut de suportat toate consecințele instituirii opresiunii comuniste prin maltratări, condamnări, intimidări, marginalizări din viața publică a societății românești. A existat și un segment al clerului care s-a opus autorităților politice. Din această cauză, regimul comunist a considerat slujitorii Bisericii o categorie socială neloială statului și partidului, ei fiind în permanență strict monitorizați de autoritățile laice⁸.

Referindu-se la consecințele instaurării dictaturii comuniste în România după Al Doilea Război Mondial, Ionuț I. Enache afirmă că schimbarea bruscă a axei de valori materiale și spirituale a fost marcată de profunde transformări pe dimensiune orizontală și verticală a societății românești. În contextul creării cultului personalității, inițiat de Gheorghe Gheorghiu-Dej și adus la paroxism în „epoca Ceaușescu”, s-a încercat inclusiv substituirea modelelor biblice cu cele ale conducătorului de stat, căruia autoritatea ecleziastică i se subordona și i se adresa cu diverse mesaje elogioase.

Este de menționat că monografia lui Ionuț I. Enache *Slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române sub regim comunist (1944-1989)* s-a bucurat de aprecieri elogioase, în cadrul recentei lansări a acesteia la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova. Așa cum a subliniat redactorul științific al lucrării, conf. univ., dr. Ion Valer Xenofontov, cartea preotului și cercetătorului Ionuț I. Enache ne duce cu gândul la cea mai românească și creștin-ortodoxă provincie din spațiul românesc: „În pofida imixtiunii politicultului și ideologicului, care a vrut să schimbe fața economică și socială a Olteniei, componenta spirituală a fost un puternic scut împotriva implementării comunismului importat în România comunistă. Monografia cercetătorului Ionuț I. Enache creează o autentică punte de legătură dintre slujitorii Bisericii Ortodoxe

Române din Oltenia și Basarabia, întrucât ambele provincii românești au beneficiat de o mișcare clericală intensă mai ales în anii celui de-Al Doilea Război Mondial”.

Rod al unor laborioase investigații efectuate în arhivele din România și din Republica Moldova, volumul istoricului Ionuț I. Enache este o consistentă și originală contribuție la istoria raporturilor dintre Biserica Ortodoxă Română și statul socialist din perioada postbelică. Punând în valoare un gen istoriografic de perspectivă precum istoria locală sau regională, demersul autorului oferă publicului cititor o radiografie cât mai apropiată de sursele istorice primare, devenite accesibile cerce-tătorilor abia recent, a activității slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române din Oltenia sub presiunea regimului comunist din anii 1944-1989. Investigând o importantă și actuală temă de cercetare pentru istoria contemporană a românilor, în general, și pentru istoria Bisericii Ortodoxe Române, în particular, valoroasa monografie a dr. Ionuț I. Enache inaugurează o direcție istoriografică originală și de perspectivă în studierea raporturilor dintre Biserică și Stat în anii regimului comunist și a dimensiunilor represiunii îndreptate împotriva clerului.

NOTE:

1. Н.А. Бердяев, *Истоки и смысл русского коммунизма*. Репринтное воспроизведение издания YMCA-Press, 1955, Москва, «Наука», 1990, с. 129.
2. *Raportul final al Comisiei Prezidențiale pentru analiza dictaturii comuniste în România*, București, Editura Humanitas, 2006, p. 446.
3. Ionuț I. Enache, *Slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române sub regim comunist (1944-1989)*, Chișinău, Editura Lexon-Prim, 2025, 280 p.
4. Ionuț I. Enache, *Regimul comunist în Oltenia. Impactul acestui regim asupra Bisericii și slujitorilor ei în județul Olt în perioada 1944-1989*. Teză de doctor în istorie, Chișinău, 2025, 219 p.
5. Ionuț I. Enache, *Slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române sub regim comunist (1944-1989)*, Chișinău, Editura Lexon-Prim, 2025, p. 154.
6. *Ibidem*, p. 10.
7. *Ibidem*, p. 12.
8. *Ibidem*, p. 158.

FIRUL CU PLUMB

MONI STĂNILĂ (N. 1978)

POVESTE CU TATA

tata bea ceai în zăpadă
aburii desenează copii lungi și albi
pe perete
cineva îi stă pe picioare și cântă răgușit
„tot ce nu pot”
tata bea vodcă la soare
mintea mă desenează pe tine
ca o cămașă
stau pe genunchii tăi și cânti
rusește despre un câine cuminte
când îmi linge mâinile

tata se roagă în genunchi
cu mâinile ridicate
parcă e un pom tata
parcă locuiesc în el

CARTIER DE COLECȚIE | NOI APARIȚII

ROMULUS BUCUR
LAUDA CLIPEI DE ACUM
POEME ALESE DE TEODORA COMAN

„Strategia de autorevizionism, amprentată de o conștiință poetică onestă, ce nu ezită să-și devoaleze (re)sursele și jocul (auto)ironic, devine și mai vizibilă în cadrul acestei antologii de autor, care permite coexistența textelor celor mai reprezentative din toate volumele publicate până în prezent, de la «Cinci» (1982) la «Arta războiului» (ediția a II-a, revăzută și adăugită, 2024), cu atât mai mult cu cât primele volume sunt greu de găsit. Am optat pentru titlul «Lauda clipei de acum» pentru că strategia de prezenteizare a temelor și a scriiturii înseși, negociată între cotidianism și textualism în poeme de tip «textistențe», este firul roșu al poeziei lui Romulus Bucur.”

Teodora COMAN

CONSTANTIN ACOSMEI
JUCĂRIA MORTULUI
PREFAȚĂ DE O. NIMIGEAN

„Nu există un «mai departe» de linia atinsă în ordinară poezie extraordinară a lui Acosmei. E capătul. /.../ Vom mai scrie și publica, desigur, /.../ poezii elegiace sau afurisite, vom experimenta, vom performa cu virtuozitate, /.../ vom afabula o «locuire poetică» salvatoare ori blestemată, însă, fie că ne dăm seama, fie că nu, «Jucăria mortului» ne așteaptă – deja de trei decenii – la capătul drumului. De la prima ediție ea continuă să ne intrige și să ne neliniștească prefăcându-se că ne amuză cu bufonadele sale, și nu va înceta să o facă, deoarece nu este doar o excelentă carte de poezie, ci și ultima carte a poeziei, un fel de sentință capitală, fără drept de apel.”

O. NIMIGEAN

PLURALIA TANTUM

Foto de Nicolae RĂILEANU

LEO BUTNARU:

JURNAL IN MARGINILE ISTORIEI LITERARE LXIV

4.6.1977

Călătorie în Carpați (invitat de Sandu Esi-nencu, care, de la syndicate, conduce un grup). Natură nu prea alterată de sec. XX, cu locuitori sihaștri în munți – huțulii. Un cult al lemnului, inclusiv al arhitecturii forestiere. Pini cu vârfurile prăbușite, semn al abundenței zăpezilor care au „terorizat” Carpații acum o lună și ceva. Solitudine. Peisaje irepetabile. Ca și în alte părți ale Ucrainei, istoria e citită și interpretată exclusiv într-un mod convenabil lor. Astăzi, Sadagura lui Iorgu-alecsandrianul e numită... Sadgora (Muntele-grădină, ar reieși...), Securenii – Sichireanî (!!)

Cel mai curios lucru impus de ei e că pe aici istoria ar începe abia acum 150-200 de ani. De la ei. Nu de la cei de până la ei. Mă rog, poate că și pe atunci zeii mai împrăștiară oamenii cu pământ...

O bibliotecară beată care, e de presupus, era dragostită de câteva ori pe zi de biliardiștii de la baza turistică. Huțulii – bărbați vânjoși, simpatici.

Ceremușul mai e încă un râu al plutașilor. Apa se acumulează în munți, apoi i se ridică stăvilarele și ea își aburcă plutele în spate, purtându-le în aval. Pentru prima oară văzui un accident ca în film, ca o imagine dată cu încetinitorul: lovit de autobuzul în care călătoream noi, un „Zaporozhet” zboară de pe podul de peste Răut (nu departe de Bălți). Dar, slavă Domnului, nu există victime. Avut-au mare noroc. Ca de obicei, miliția a venit peste 4-5 ore!

Mda, în legile fundamentale ale statelor e scris că omul e liber ca pasărea. E drept, nu toate păsările cad victimă vânătorilor, multe – cad. Oriunde. În orice stat. Omul.

14.VI.1977

Printre cărțile copilăriei mele – un volum de povești mongole. Ar trebui să consult indicii editoriali din acei ani, să-mi reamintesc titlurile primelor mele cărți citite, să le caut, să le revăd înfățișarea. Mirosul filelor nu va fi cel de acum două decenii. Îmi părea că orice basm avea miroznela sa specifică. Parcă „mi le-aș aminti”, însă mă tem că nu sunt în stare să le redau în scris, în nuanțe.

Alte cărți? Unele din ele le-am amintit deja undeva în jurnal: *Ultimul zăplaz*, *Inima lui Bonevur*, apoi un volum despre

trei avioane celebre prăbușite în taiga, dar supraviețuind; despre Kojedub, Korceaghin, „Zvezda” („Steaua”, în traducere; pe atunci încă nu citeam rusește), piesele și vodevilurile lui Alecsandri (două volume bine legate, cu copertile verzi-laur, cu ornamente în relief); Tolstoi cu *Sonata Kreutzer* a venit ceva mai târziu; *Donul liniștit*, *Pământ desțelenit* (prin cl. a VII-a), iar până atunci, prin cl. a 2-a, a 3-a: *Ghiocel-voinicel*, *La balul coțofenelor*, *Andrieș*, *Prinț și cerșetor*, *Povești populare moldovenești* (mereu recitită), *Muzicantul orb*, *Koțubinskii* – o proză despre filoxeră în Basarabia (*Pe cuptor* – tot el), *Cetatea albă*, *Golgota*, *Nicoară Potcoavă*, *Ion de Rebreanu*, *Coșbuc* (primele cărți cu caractere de litere latine), *Istoria ieroglică*, ceva din Brovka (*Ţvirka*), *Păsări aptere* (Lațis), Gorki (nu mai țin minte ce anume), *Ciuk și Ghek* (ha! de unde, tocmai, prind a-mi aminti: chiar clasa întâi!), *fabule de Krilov*, *Donici...*

21.VI.1977

Din cele auzite astăzi: „E omul secolului” (securist).

Nicolai Costenco zice că deja nu mai face feciori, ci direct – nepoți.

Paul Mihnea nu izbutește a se opri din mărturisiri – colegii acostăți nu știu cum să scape de el (un fanat al oralității „în format mare”). Zice că are șapte poeme ce sunt, de fapt, tot atâtea cununi de sonete, plus încă de 100 de ori câte paisprezece versuri... În total, peste 30 de coli-tipar de poezie needitată. Îmi arată corectura traducerii din Rilke. Mai spune că publicarea ca atare nici nu-l mai interesează.

22.VI.1977

Ziua agresiunii. Așadar, să fim și noi agresivi: unii scriitori din generațiile mai în vârstă preferă să ne considere prea tineri, fiindcă aceasta le... convine. În fața prea-ului nostru dâșii rămân pur și simplu tineri. Neajungând la maturitate nici la 40 și mai mulți ani, dâșii consideră că este imposibil să fie depășiți de cineva dintre noi. Printre ei e și Mi. I. Ci.

Caut o discuție cu el. Iau rândurile despre Vieru, le public în „TM” Precum au procedat și cu cele de la „Învățămintul public”. Curajoșii! Neîntrețuți în impotență și lașitate!

28.VI.1977

Din volumul lui Kroó György *Dacă Schumann ar fi scris un jurnal* (Editura Korvina, Budapesta, 1966): „Dacă una din obligațiile fiecărui om instruit e cea de-a cunoaște literatura patriei sale și dacă noi dorim și trebuie să tindem spre o și mai înaltă educație, e necesar să nu uităm de literatura germană și de a o studia cât mai profund posibil”, spunea Schumann. Tot el: „Dacă întreaga societate umană l-ar fi citit pe Jean Paul, fără îndoială că lumea s-ar fi schimbat spre mai bine, însă ar fi fost mai nefericită”. Dilema tânărului creator: cărei arte să i se dedice, poeziei sau muzicii? „Natura, unde aș afla-o eu aici? Totul e înfrumusețat de artă.”

Schumann considera că fiecă German, pe lângă faptul că e un patriot, trebuie să fie și „un cetățean al Europei”.

„Era complimentelor reciproce se apropiu de mormântul ei. Noi recunoaștem că n-am tins să-i însuflăm o nouă viață. Cel care nu hotărâse să se atingă și de laturile proaste ale unei chestiuni îi apără acesteia părțile bune doar pe jumătate.”

Despre o tânără: „E o natură eminamente muzicală. Pe scurt, exact așa precum mi-aș dori să fie soția mea”; „O soție virtuoasă – o mare mândrie pentru bărbat”.

Frază: diletant genial.

„1848. Marele an al revoluției. Am citit mai mult gazetele, decât cărți.”

Boala lui Schumann: halucinații auditive cărora curând li se alătură defazarea receptării ritmului – totul ce auzea i se părea că răsună într-un ritm prea alert.

1.VII.1977

Alături de atâți alții, Li. Da. se transformă în călăul „Tinerimii”, ziarul care a făcut atât de mult pentru el – de la frecvența reamintire a numelui său, până la susținerea financiară, fără a-i cere participări, contribuții, efort pe măsură. Li. își dorește scris numele oriunde și oricând. Firește, în contexte laudative. Să se știe, să se memorizeze, să se țină cont acolo, sus. La discuția de la CC, cu Ivan Calin, el s-a dat cu fundul la gard, susținând că, chipurile, într-adevăr, „TM” publică... prea multă literatură. Însă, o săptămână-două până

la acel trist moment, dânsul tipărise 16 (șaisprezece!) poezii într-o întreagă pagină, silindu-i și pe Cristov, și pe Dumbrăveanu să accepte obrăznicia, chiar dacă deja se știa că suntem „vânați” tocmai la momentul/compartimentul literar. Da. Îl crede pe A. Str., care a bârfit și bârfește în continuare. Treptat, de când e secretar la US. Da. A devenit cinic, pedant și orgolios – mai decât a fost. A început lupta cu tinerii, inclusiv cu Lari, Filip, alții... Și iată-l, deja asmuțat spre mine și spre Cristov. Apreciam o parte din opera lui. O respect în continuare. Însă omul... Da. Nu mai înseamnă ce a însemnat pentru mine. De continuă, mă voi vedea nevoit să nu tac. S-a obișnuit, Doamne!, să dea telefoane la CC, ca să spună că „TM” e ca și cum o publicație... clandestină, nu i se supune „sus”-ului. Cam cade în (...) Prea mult orgoliu îl bântuie pe omul acesta, fără a-și da seama că Teleucă, spre exemplu, e mult mai interesant ca poet. Se crede primul și scrie din ce în ce mai prost. Nu se jenează să umble cu gura căscată după laude. Și altora le „sugerează” dorința de-a fi laudat.

Juan Ramón Jiménez spunea că trebuie să ne gândim la generațiile mai tinere, deoarece, pentru mai bătrâni, ele vor reprezenta posteritatea.

Dar las', mai vorbesc cu altă ocazie despre cele puse la cale de Andrușa S.. Nu merită. Un posibil titlu al taicăi: tovarăș secretar provizoriu. Titlul ăsta, cu „nopti dostoevskiene” petrecute în compania proastelor. Auzi tu! Cică el nu s-a dus la Moscova să se plimbe. Și „TM” ar trebui să-i spună cititorului despre acest lucru! Despre D. Trebuie să se vorbească. O propune pe deșănțata de R. Lu. În postul de consultant literar la „TM”! Oprește-te, taică! Pentru că e părelnic urcușul tău, tu însuți deja pregătindu-ți prăbușirea, și ea va veni. Prea ai pus mâna pe țăpoi! Ți-a spus-o doar tânăra colegă (Leonida Lari) că ai devenit un robot. Și te vor scoate din priză. Asta e. Să ne știm de egali! Tată...

Conferință de presă cu unii din reprezentanții Teatrului „Leninski komsomol” din Moscova. Regizorul Marc A. Zaharov pare a fi un om integru, principial, combativ, deschis problemelor, îndurerat de ele. A vorbit (dar cum!) despre Druță! Ministrului culturii îi transpira creierul.

Loteanu toarnă un film după proza lui Cehov. O spune Oleg Iankovski, care evoluează într-un rol central. Evgheni Leonov.

2.VII.1977

Iată un poem din... proza lui Druță (eu îi voi potrivi doar „barele” transcrierii în chip de vers): „Inima bate încet și greu,/ bate în piept,/ bate în tâmpă,/ bate în vârful degetelor,/ iar totul din jur zace nemișcat,/ scăldat în lumină,/ pentru ca o țărancă din câmpie,/ încurcată în ale ei,/ să vadă odată și odată/ cum sunt toate rânduite/ pe această lume”. Pasajul l-am extras din romanul *Povara bunătații noastre*, partea a II-a. În proza lui Druță există mai multe poeme.

CITIRI

GHENADIE POSTOLACHE
„CRASH-TEST” PENTRU LUPI ȘI FECIOARE
(ROMAN)
CHIȘINĂU, EDITURA UNU, 2025

„Nimeni niciodată n-a putut provoca picătura, aceea, unică, căzută din alte lumi, căreia i s-ar mai spune grație, milă, care strop de rouă, diafan, evanescent, spulberă, dezleagă fulgerător lațul fatalităților oarbe, necruțătoare. Se întâmplă. Cuiva.”

Ghenadie POSTOLACHE

„CRASH-TEST” PENTRU SUFLET: RADIOGRAFIA UNEI PRĂBUȘIRI METAFIZICE

Crash-test pentru lupi și fecioare respiră ca o proză ce își asumă deliberat teritoriul rar al literaturii „cu miză absolută”. Este ficțiune, dar numai în măsura în care ficțiunea devine instrumentul cel mai onest al căutării. În esență, textul reprezintă anatomia unei conștiințe în plină combustie, un teritoriu în care erosul, moartea, memoria, vinovăția și impulsul spre transcendență se ciocnesc în valuri interminabile. Proza aceasta nu este construită pentru a liniști cititorul, ci pentru a-l obliga să participe, să pășească în labirintul lăuntric al lui Cornel și să-i simtă febra, tremurul, prăbușirile și trezirile.

În centrul operei se află omul sfâșiat între două lumi: aceea a cărnii – cu tot ce înseamnă rătăcire, instinct, dezorientare, vină, sete de senzualitate – și aceea a spiritului – cu nostalgia după sens, ordinea morală, chemarea spre limpezire și promisiunea mântuirii. Personajul principal devine un „mistic ratat”, un călugăr neintrat în mănăstire, un îndrăgostit neîmplinit, un muritor care simte absolutul dar nu știe să-l atingă. În el se întâlnesc, dezordonat și dureros, două naturi: una ce aleargă frenetic după femei, după tandrețe, după un trup în brațe, și alta care se simte vinovată că trăiește doar „la nivelul pielii”. Între aceste două naturi textul pulsează, se frânge, se reîncheagă, într-o formă de literatură ce amintește de marii scriitori ai derutei morale – Dostoievski, Blecher, chiar García Márquez în momentele lui de parabolă apocaliptică.

Lumile feminine – Doina, Marina, Neli – nu sunt simple personaje, ci oglinzi conștiințiale ale bărbatului: reper de iubire și totodată reper de eșec. Ele sunt „porți”: unele se închid, altele se întredeschid, niciuna nu duce la destinația promisă. Fiecare femeie îi confirmă lui Cornel altceva despre sine: neputința, nevoia de vindecare, setea de tandrețe, iritarea, vinovăția, dar și – paradoxal – capacitatea lui de a resimți frumusețea lumii prin altul. În final, femeia se conturează ca un substitut al transcendenței – un cadru prin care personajul își testează limitele și își verifică vulnerabilitățile.

Proza funcționează, de fapt, ca un ritual de purificare prin scris. E romanul unui om care nu mai are altă formă de supraviețuire decât mărturisirea. Nici relația, nici trupul, nici trecutul, nici pisica adoptată, nici încercările stângace de iubire nu-l salvează; dar scrisul – cu densitatea, febra și labirintul său – îl ține pe marginea abisului, îl împiedică să piardă complet sensul. Textul devine, astfel, atât un instrument de autopedepsire (Cornel își expune fără menajamente căderile), cât și unul de autovindecare, în spiritul psalmistului: „Arată-mi calea pe care voi merge”.

Ceea ce impresionează în mod deosebit este refuzul autorului de a oferi concluzii morale sau de a salva personajul cu un final luminos. În loc de asta, proza așază cititorul exact în locul în care se află și eroul: în tensiune, în întrebare, într-o rătăcire care nu se justifică, dar se trăiește. Textul nu oferă răspunsuri, ci un spațiu în care răspunsurile devin irelevante, pentru că adevărata miză este intensitatea trăirii. Aici stă maturitatea literară a autorului: în capacitatea de a susține o atmosferă de gravitate poetică pe sute de pagini, fără să cadă în artificio sau manierism.

În ansamblu, *Crash-test pentru lupi și fecioare* este o proză care aparține familiei rare a literaturii „extreme”: extreme prin sinceritate, prin densitate, prin încărcătură metafizică, prin cruzime și tandrețe deopotrivă. E o carte despre om în ipostaza sa cea mai fragilă și mai neliniștită – om rupt, om vinovat, om dori-tor de mântuire, om trăind sub povara unei iubiri care promite și pedepsește în aceeași măsură. E literatura aceea care nu se încheie la ultima frază, ci rămâne deschisă în cititor, contaminându-l, punându-l la încercare, neliniștindu-l. În sensul cel mai profund, este un text despre drama de a fi viu.

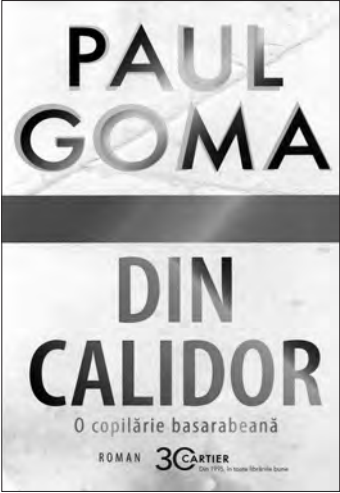
Valeriu VALEAVSCHI

RECITIRI

PAUL GOMA
DIN CALIDOR
(ROMAN)
CHIȘINĂU, CARTIER, 2025

„«Din Calidor» este străbătut de un lirism pe cât de autentic pe atât de larvar, mai mult transparent decât evident, binevenit într-o manieră narativă cu desăvârșire lipsită de pitoresc, purificatoare. /.../ Dar dincolo de toate acestea /.../, s-ar putea interpreta setea de dreptate a lui Paul Goma ca o sete paradiziacă: dorul după raiul copilăriei acolo părăsită, în plaiurile natale.”

Ion NEGOIȚESCU

PAUL GOMA, ROMANUL „DIN CALIDOR”. SATISFAȚIA RELECTURII

În zilele posomorâte, un cititor de profesie își caută confortul în inima unei biblioteci. Caută, de cele mai dese ori, o proză care să-i poată înmulți „căldura înăuntrică”, vorba lui Goma, adâncindu-l în straturile unor amintiri care nici nu bănuia că mocnesc. Am găsit, în una din astfel de zile, ediția nouă (a VI-a) a romanului *Din calidor* de Paul Goma, publicată la Cartier anul acesta. Și ce bine că! m-am gândit.

Citită sau recită, *Din calidor* rămâne o proză care te pune la contribuție. Ca un fel de mecanism hibrid, care în parte funcționează de la sine, în parte îl motorizezi cu propria energie cerebrală. Nu e vorba doar de sincopele și suspensiile pe care le completează cititorul, de referințele despre care trebuie să cunoască (sau să afle!), aluziile pe care trebuie să le prindă, ci și de disponibilitatea lui imaginativă – senzorială și emoțională – de a reproduce o istorie desprinsă de pe stratul realității, din auzite și trăite, din văzute și pătimite de basarabeanul ipostaziat în felurite chipuri (bărbat și femeie, țaran, funcționar, intelectual etc.), care ar fi putut fi întâlnite în alte vremuri, în „universul rotund și pentru eternitate rotunjit” al Manei, în „Basarabia cea rainică” a lui Paul Goma. Ce e *calidorul* dacă nu o structură simbolică a multiplei încadrări spațio-temporale? Un topos al începutului uman deschis către moarte: „De-acolo, de atunci – acum și-n veci – toate prin el s-au făcut (din câte s-au). Iar dintre toate, cea mai dulce fiind copilăria”.

Satisfacția este suscitată de o mereu schimbătoare și foarte contagioasă stare (incisivă, ironică, ludică, picantă etc.) a naratorului, iar mai exact – de expresia vie a unui intelect de bună probă. Pline de spirit, blestemele, sudalmele și alte ingenioase calificări adresate „ciolovecilor” (care, vorba lui Moș Iacob: „s’ oameni și ei, buni la suflet, da’ cam răi de feliu’ lor”), „maladeților”, „soldaților străini vorbind străinește”, dar și basarabenilor „înstrăinați”, „clasmuncitorilor” prezentați, în tăișul pixului, cu niște amestecuri concentrate de furie, ironie, haz și necaz; contradicțiile logice („De auzit nu se vede bine”), care sparg parametrii gândirii și o deschid în fața producerii sensului din absurd; formulele în care alătură derivate sau recompune cuvinte fără a încălca legea limbii române, provoacă cititorului – prin surpriză – accese (atât de rar trăite azi) de răs zdravăn, de bucurie adevărată.

La acestea se adaugă ingenuitatea perspectivei, felul în care copilul descoperă lumea, pe care o vede proaspăt, clar, intens, dar și modul în care folosește cuvintele, cum le transferă noi sensuri („...câine ușernic. Chiar dacă nu umblă pe la alte uși decât a noastră”). Goma are, ca foarte puțini scriitori de la noi, un fel de obsesie a selectivității, a precizării detaliilor, o rar întâlnită grijă pentru exactitate („Măruntiță, frumoasă, [...] cu ochii verzi-verzi, de mătă – nu de pisică, de mătă; verzi cu stele de aur. [...] Se uită la mine cu ochii ei codați și verzați; și mâțați”), care transpar din felul în care scrie. Atent cuplate, cuvintele și expresiile sunt saturate de energii, iradiază seducția, dorința, nebunia, jocul. Transmit tandrețe și duiosie. Nimic din ce ar putea fi înțeles drept indecent nu displace, pentru că Goma știe să aleagă cuvintele, să lase suspensii unde e cazul, să spună tot fără să spună tot. Situațiile delicate rămân astfel aureolate de inocența vârstei („în copilărie se intră ca-n dragoste”, zice Goma), de o naivitate pe alocuri disimulată sau pur și simplu de firesc.

Mă întreb ce lucrări în proză mai există, în care limba română își expune la fel de liber (degajat, îmi vine să spun) și ținutele literare, și graiurile, în care își prezintă flexibilitatea și disponibilitatea pentru noi forme și sensuri? Goma îi testează spectrul sonor, îi explorează resursele onomatopeice („Lipa-lipa, lipa-lipa, picioare goale prin glodul drumului; zăngănit de căldări goale, clinchetul câte unei unelte de fier ciocnite de alt fier. Chicote”). Limba română cântă (și huzurește) în proza lui Goma.

Și poate că n-aș fi recitit acest roman, dacă nu m-ar fi atras mirosul de carte nouă, dacă n-ar fi fost această toamnă atât de ploioasă încât să mă facă să revin la cărțile pe care le-am citit cu multă plăcere în anii de studenție. Dar mai ales dacă eu-cititoarea n-aș fi fost de o vârstă (și într-o minte) cu *Din calidorul* lui Paul Goma, așa încât să ne înțelegem cât se poate de bine.

Oxana GHERMAN

© Marc Papotto

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

NOTRE-DAME-DE-LA-MERCI

de QUENTIN MOURON

QUENTIN MOURON (N. 29 IULIE 1989, LAUSANNE) ESTE UN SCRITOR CANADO-ELVEȚIAN. COPILĂRIA ȘI-A PETRECUT-O ÎN EUROPA ȘI ÎN AMERICA DE NORD. ÎN 2011 APARE PRIMUL SĂU ROMAN, „AU POINT D’EFFUSION DES ÉGOUTS”, CARE SE BUCURĂ DE UN MARE SUCCES ÎN ELVEȚIA FRANCOFONĂ. AU URMAT ALTE OPT ROMANE, DOUĂ CULEGERI DE POEME ȘI UN ESEU, O PARTE DINTRE ACESTE VOLUME FIIND TRADUSE ÎN ENGLEZĂ ȘI ÎN GERMANĂ. CRONICAR ÎN PRESĂ ȘI LA RADIO, ESTE CUNOSCUT PENTRU POZIȚIILE SALE TRANȘANTE ÎN DEZBATERILE PUBLICE. DIN VARA ANULUI 2025, ȚINE UN BLOG DEDICAT POEZIEI ȘI POLITICII, INTITULAT „LES YEUX ET LA MÉMOIRE”. ESTE FIUL ARTISTULUI DIDIER MOURON. **„NOTRE-DAME-DE-LA-MERCI”,** AL DOILEA SĂU ROMAN, A FOST TRADUS ÎN ROMÂNĂ DE **FLORICA CIODARU-COURRIOL** ȘI URMEAZĂ SĂ APARĂ ÎN CURÂND LA EDITURA ARC, ÎN **COLECȚIA „BIBLIOTERRA”**. MAI JOS, VĂ PREZENTĂM UN FRAGMENT DIN VIITOAREA CARTE.

În Notre-Dame-de-la-Merci sunt cinci sute de locuitori răspândiți prin pădurea locului, de-a lungul drumurilor lungi acoperite cu pietriș. Aici trăiesc mai ales pensionari liniștiți. Câteva familii. Nu există magazin. Nu există restaurant. Doar o biserică și o școală. Biblioteca municipală este un loc mare de joacă. Mai există și sala de festivități căreia i se spune „sala mare”. Si toate astea la un loc formează un fel de centru al comunei.

Odette a venit aici cu soțul în urmă cu douăzeci de ani, ca să fie liniștiți. Nu mai suportau orașul. Nu mai suportau să fie mereu atinși, împinși. Înnebuneau. Ea zicea că e pipăită în metrou, înjurată, iar el că a fost cât pe aci să fie omorât, pe strada Saint-Denis, că scăpase ca prin minune. Îi deranja nespus mulțimea. Așa că s-au mutat la țară, în pădure, pentru că orășenii sunt convinși că la țară ești mai liniștit. Dar în cazul lui Odette și-al soțului, mai degrabă ei nu erau liniștiți. Soțul i-a spus: „Odette, eu nu mă mai simt în siguranță aici, trebuie să plecăm.” Iar ea a fost de aceeași părere. Și, grație unui amic de-al lui, au găsit o cabană de invidiat. Nu erau bogați, dar traficaseră îndeajuns de mult timp droguri ca să-și poată cumpăra ceva.

În calea mea s-au aflat odată doi bătrâni dușmănoși, sălbatici – vecini. Achiziționaseră un teren în partea de nord ca să fie liniștiți, dar s-au certat din prima zi. Pentru niște nimicuri. Atunci primul și-a făcut un gard de fier, foarte înalt, pentru a separa cele două terenuri. Al doilea a pus sârmă ghimpată. Unul a cumpărat un spot de 2000 wați pe care l-a fixat spre fereastra de la dormitorul vecinului. Celălalt a cumpărat un spot de 3000 wați. Si tot așa au continuat rapid încât la miezul nopții ai fi zis că ești în plină zi. Unul din ei a tras de două ori cu pușca în acoperișul vecinului, într-o seară când era beat, celălalt, tot beat, a tras și el. A venit poliția. Au fost închiși trei luni de zile. Iar când au ieșit, au început din nou lupta. Mi-amintesc că am fost solicitat să semnez un soi de petiție ce atesta că unul din vecini era mai bun ca celălalt. Pe urmă unul din ei a avut un cancer, a murit două luni mai târziu. Celălalt a început să se plictisească de-atunci și s-a apucat de băut. După care nu știu ce s-a mai întâmplat, versiunile diferă... Că beat, de-a lungul șoselei, l-ar fi lovit un camion sau că s-a aruncat el sub camion. În orice caz, și-a găsit sfârșitul sub roțile unui camion de douăsprezece tone.

Nu e tocmai un decor de crimă, s-o recunoaștem. Că doar e un sat de pensionari.

Odette și bătrânul sunt ca toți ratații, ca cei care știu că au trecut pe lângă ceva de care viața îi ține departe – și că va continua să-i țină în țarcul nefericirii.

Se cunoșteau cu familia Pottier. Erau vecini. Discutau uneori. Schimbau cuvinte banale, din cele care se schimbă între vecini. Despre vreme. Despre faptul că se va schimba ora sau că s-a schimbat în ajun. După care plecau în treaba lor. Soțul lui Odette își lua mașina. Bătrânul Pottier de asemenea. Unul pleca să-si vândă „marfa”, celălalt la pescuit. Bătrâna Pottier tricota papuci. Odette rămânea acasă să-și facă sânge rău. Totul în tăcere. Fără ca nimeni să știe ceva.

Bărbatul lui Odette făcea parte din Hells Angels. A murit într-un ridicol accident de motocicletă. Ieșea dintr-un bistrou și era beat. A percutat un elan canadian. Cornul animalului i-a străpuns burta și a rămas acolo, cu sângele gâlgâind și horcăind pe moarte. Când a aflat, Odette s-a simțit trădată. Ea ar fi preferat pentru el un sfârșit sub o rafală de arme. Cum văzuse că se întâmpla în filmele cu gangsteri, la New York sau la Chicago. Le invidia pe soțiile de granguri secerate de gloanțe, frumos îndurerate, cu aerele lor de gravitate. Dar Odette nu a fost tristă și nici nu a fost vreodată frumoasă. Ei i-a fost doar rușine, atât.

În lipsa bărbatului, a continuat ea dealul. N-a mai făcut parte din bandă. De altfel, banda nu mai avea chef de ea. Era bună când era „soția lui”. Dar când nu a mai fost decât Odette, i s-a dat de înțeles că ar fi mai bine pentru ea să fie singură. Și ea s-a conformat.

Pe bărbatu-său nu-l iubea cu adevărat, adică cu o dragoste nebună, pasională, dar simțea pentru el un fel de tandrețe iar el avea pentru Odette tot tandrețe, fără iubire. „Așa că ne înțelegeam. Eram pe picior de egalitate. Știi, mi-a spus ea, nu încerca niciunul din noi să-l calce în picioare pe celălalt, așa că chiar dacă alții o făceau, chiar dacă lumea era dură cu noi și nu eram nici pe departe fericiți, cel puțin contam unul pe altul, lucrăm pentru o cauză comună, iar odată ce eram singuri, ne vărsam fierea amândoi.” A cunoscut dragostea mai târziu. A venit ca sarea pe rană.

Pe vremea când trăia bărbat-său, nu îndrăzneam cineva în Notre-Dame-de-la-Merci să spună tare ce gândește despre ei. Nu

că lumea ar fi fost prea politicoasă, dar își înghițea înjurăturile, că nu poți ști dacă tipul nu scoate vreo armă. Dar odată ce a rămas singură, oamenii și-au permis mai mult. Ba chiar s-o și insulte degeaba. „Când ieșeam într-o zi de la Provigo, o vacă s-a pornit să mă bălăcărească, să-mi strige că sunt o pușlama, o corupătoare, că otrăvesc oamenii, că o să sfârșesc pe scaunul electric.” Poate că vaca aceea era nebună. Dar că a îndrăznit să-i strige așa, în gura mare, s-o facă albie de porci în public, în fața mai multor familii, asta nu se putea uita ușor.

Odette nu e chiar ceea ce se visează. I-ar plăcea să fie luată în serios. Să fie respectată și temută. Își imaginează câteodată, noaptea, cum intră într-o sală plină de matahale care sperie lumea. Și cum tac dintr-odată toți. Tac de frica ei. Intimidați de ea. Poate că dă și ordine unuia ori altuia dintre ei? Poate că face un gest precis, gândit dinainte și matahalele se execută. Eh, tot din filmele cu gangsteri... Dimineața însă, e nevoită să recunoască unde se află. La Notre-Dame-de-la-Merci, într-o cabană, că soțul a murit de cornul unui elan și că ea, Odette, a stat prea puțin la închisoare ca să nu fie luată în batjocură – ba și, dar de asta voi vorbi mai încolo, că iubește un incapabil – și că acest incapabil o disprețuiește, o fură și o rănește.

Notre-Dame-de-la-Merci e o alegere întâmplătoare. La fel noul continent. La fel Québec. Deschideți vă rog obloanele, uitați-vă dacă în față se petrece, din întâmplare, același lucru ca aici. Și dacă paginile mele sunt comentarii la acele lucruri, dacă sunt ce vedeți la vecina care plânge, la vecinul care bea, încununate, în plus cu găselnițe și cu laurii artei. Orașele sunt pietruite cu fapte diverse. Iar pietrele de pavaj sunt anonime și asemănătoare. Calci pe ele fără să-ți mai dai seama. Poate că le-ar plăcea și lor să se dezvăluie, să crească, să-ți pună o piedică, așa încât să cazi lat? Cu siguranță că s-ar bucura să vă silească să le vedeți. Pietrele din pavajul orașelor tipă, strigă. Despre ceea ce este evident și tu eviți. Și te-apuci să cumperi romane în care totul e mai bine scris, în care miroase mai puțin urât. Dar există mai multe povești decât cititori în lume.

Odette își face o cafea. Adaugă o picătură de rom. Și se întoarce la locul ei.

N-a avut copii, n-au avut timp, și apoi nici chef. Doar pe cei ai unei surori de-a lui, care se oprea, îi lăsa la ei fără să spună o

vorbă, doi băieți și o fată, și nu-i mai lua decât o săptămână mai târziu. Odette n-a avut gustul maternității. „E de ajuns că te târăști pe tine însuți”, zicea bărbatul său. Că ce rost să mai ai și copiii. Că oricum nu îi aștepta nimic bun. Și invoca atunci Destinul. „Ne-a fost totul scris dinainte, Odette”, zicea el. Și adăuga că nu e nimic de făcut, decât să aștepti, vrând nevrând, și să iei din viață ce ți se oferă. Și continua excrocheriile lui. Fiindcă gustul de friptură dă un rost vieții. Iar dacă tot nu puteau influența destinul și erau nefericiți, măcar să fie nefericiți cu burta plină.

Era un tip violent. Dar Odette nu a suferit din cauza asta. Umplea mutrele de sânge, dar în afara casei. Era fără milă pentru cei ce nu plăteau. Se întorcea epuizat. Și-atunci plângea. Și se plângea. Că viața nu i-a adus absolut nimic bun. Nu știa exact de unde îi venea suferința, de ce se înfuria, de unde avea răutate. Nu găsea cauza. Dădea vina pe existență, pe îngeri, pe Destin. Decupa metafizica cu foarfeci grosolane. Pretindea că dacă ar fi fost fericit nu s-ar fi pretat la excrocherii, că n-ar fi bătut pe nimeni. Dar se pomenise cu toate astea pe cap, ca să zicem așa. Era mai comod pentru conștiința lui...

Odette e o persoană mult mai practică. Destinul îi pare o enormă complicație. Bunul Dumnezeu și îngerii. Scuzele vieții. Nu crede în ele. Tristețea nu o impută decât oamenilor. Casierei bătrâne care i-a dat peste bot. Tipului de la pompă care i-a făcut cu ochiul. Celor care pufnesc în răs când trece pe lângă ei. Și asta înalt pe care îl iubește, cu care îi e rușine, care o face să sufere. Vântul s-a întetit. S-a lăsat frigul. Nu ajunge căldura sobei. Coboară la subsol să aducă păături.

Cu atâta zăpadă, gândurile te asaltă întruna, rafalele te dojenesc, te muștră. Odette nu mai are nimic de sperat. Și nici eu nu mai sper ceva pentru ea. Speranța depinde de împrejurări. Or vântul i-a stins tot ce avea în suflet, orice licărire. Noaptea urcă în ea din adâncul ființei, gheața îi sfârtecă măruntaiele. Ce vrea ea de fapt? Rușinea o învăluie ca o ceață. În mijlocul ei o figură, sangvinică, doi ochi negri – un chip care palpită. Flacăra nebună a unei iubiri care năvălește. Care o arde. O dragoste imposibilă.

Traducere din limba franceză de Florica CIODARU-COURRIOL